Toros'un Hikâyeleri

1947

Kapak Resmi: ABİDİN DİNO
Kapak Yazısı: LÜTFULLAH KEBECİ

İLHAN TARUS

TARUS'UN HİKÂYELERİ

İstanbul — AK - ÜN Basımevi — 1947

DİYALOG

Dr. Ziya'ya:

Parça parça konuşmalarımızı benden habersiz, benim yapabileceğimden çok daha güzel ve sıhhatli bir şekilde tespit eden "Diyalog» unu kitabımın baş tarafına koyuyorum. Bu anlayışlı hareketin beni az lüzumlu, fakat çok külfetli bir vazifeden kurtarıyor. Sana yeniden hayranlık duymak fırsatını da elde etmiş oluyorum. Uzaktan selâmlar.

TARUS

— Hikâyeler ayrı ayrı birer yerde yayınlandıktan sonra bunların bir kitap halinde toparlanması bana biraz heves mahsulü, biraz çocukça bir iş gibi geliyor. Sen bu çocukluğa 938 de bir defa düşmüştün.

— Yakında bir defa daha düşeceğimi umuyorum.

— Aman kendini koru Kitap çıkarmaktan kendini koru.

— Hayır, kendimi daha büyük tehlikelerden korumak için çıkaracağım. (Doktor Monro'nun Mektubu) gibi sessiz sedasız, kavgasız, gürültüsüz bir hikâye kitabı daha çıkaracağım. Kararım karar. Hattâ bir iki ay sonra bir üçüncü hikâye kitabı daha.

— Sen delirdin mi Allahaşkına?

— Yeni yeni akıllanıyorum.

— Peki, anlatır mısın, kendini korumak istediğin (daha büyük tehlike) den maksadın nedir?

— Şu: Sanat meydanlığı esnaflarla doluyor. Yavaş yavaş bu meydanlıkta gerçekten kafa sanatı yapanlar ve halis mal çıkaranlar barınamamağa başladılar. Memleketin sosyal işlerinin hemen hemen hepsinde görülen umumî manzara, sanat dünyamıza da hâkim olmağa başladı Bu esnaf zümresinden olmadığımı ve tek başıma da olsa ayrı bir yol tutturmak niyetinde bulunduğumu söylemezsem, vazifemi yapmamış olacağım.

— Tek başına mı?

— Pek değil. Bunu kendime cesaret vermek için söyledim. Sanatı iyi niyetlerle ele alanlar, insanların yararına eser verenler, hiç olmazsa vermeğe çalışanlar var. Bunların sayısı belki de zannedildiğinden fazladır. Lâkin esnaf takımı o kadar kuvvetli, ki bunların pek yakında arada boğulup kalacaklarından ve ortadan silineceklerinden korkulur.

— Peki, sen şurda burda çıkan hikâyelerinle ve arasıra verdiğin tiyatro eserlerinle yapmak istediğin aksülameli göstermiyor musun?

— Dağınık hikâye ve umumiyetle dağınık çalışma, zannedildiği kadar iş görmüyor Bağırmayan, küfür etmiyen bir sanatçının eseri ne olursa olsun, unutuluyor. Unutulmazsa teker teker yakalanıp boğuluyor. Esnaf zümresi sağda solda nöbet bekliyor. Eğer ağır basan ve muhitinde tesir yapan bir hareket görecek olursa hemen başına çullanıp dedikodu ile, propaganda ile, hattâ küçük, cılız ve adî yazılarla, hemen kıvılcımı söndürüyorlar. Kendilerinden olmıyanlara, tarafsız çalışanlara ve bir meslekî teşekkül

zihniyetile hareketten kaçınanlara karşı çok karakteristik ve pek dikkate değer bir birlik gösteriyorlar. Bu birliğe bir küçücük kitapla karşı çıkmak hemen hemen zaruri.

— Kitap çıkarmanın bir ziyanı daha olacak. Sen bunu bilirsin.

— Aynı taktiğin icabı: Kitap çıkarmayı halkın önüne cesaretle çıkmak ve hesap vermek şeklinde görenler, bundan mütemadiyen kaçıyorlar. Her biri üzerinde uzun eş dost şamatası koparılarak şişirilmiş, kabartılmış beş on şiirin ve üç beş hikâyenin gürültüsü daha uzaklara gidiyor. Bu şiirler ve hikâyeler bir kitap içinde toplanınca kaba gürültülerden temizleniyor ve ortada çırıl çıplak eser kalıyor. Bu zavallı çıplaklıktan ömürlerinin sonuna kadar kaçacaklardır. Bu tarz düşüncenin semerelerini ve gelirini onlara terketmek lâzım.

— İçlerinde kitaptan korkmıyanlar da görülüyor.

— Bunlar, toptan kitap satmayı peşinen sağlamış olanlardır. Toptan satış rüyası, onları her türlü düşünceden, hattâ kendi menfaatlerine taallûk eden düşünceden bile uzaklaştırıyor. Ortaya çıkan cildlerin çoğu, bu zihniyetin mahsulüdür.

— Bunlar acaba kendilerini aldatabiliyorlar mı dersin?

— Mükemmelen.

— Peki, bu nasıl mümkün oluyor? Bir insan etrafındaki dostları, menfaat bağlariyle bağlı bulunduğu insanları, hatta güvenilebilir, inanılabilir vasıflar vermiş olan bazı sanat adamlarını aldatabilir diyelim. Fakat kendini, en büyük ve en şaşmaz mürakabeci olan kendini nasıl kandırabilir?

— Bunun psikolojik ve anatomik sebeblerini bil-

miyorum. Üstünde düşünmüş de değilim. Fakat şöyle bir şey şöylenebilir: Sen kendi eseri olan kunduranın ikinci derecede bir mal olduğunu söyliyen tek kunduracıya rastladın mı? Bunlar, üç beş dostun lâfına kanan zavallı çocuklardan ibarettirler. Sanatçı diye kendilerine her ay başı ödenen sadakanın hak edilerek alındığına kanaat getirmişlerdir. Kendi kendilerine çıkardıkları mecmualarda yine kendi kendilerine karaladıkları yazıların tesiriyle, gerçekten sanatçı oldukları zehabına düşmüşlerdir. Bu zehabın, dediğim gibi, bazı ciddi sanat adamları tarafından desteklendiği, hatır için olsa dahi teşvik edici yazılar ve sözlerle payandalandığı görülüyor Bu da eklenince, bu çoluk çocuk zümresi, zıvanadan fırlıyorlar ve bayrak açıp kahveleri, meyhaneleri dolaşıyorlar. Tutabilirsen tut.

— Peki, bu işin sonu?

— Pek düşünmeğe değmez. Zaman, onları tasfiye etmekte gecikmiyecektir. Sanatta sahte ve menfaat fikri üzerine müesses topluluklar kurmanın ve birbirlerini tutarak bütün şeref, şöhret, gelir ve takdir kapılarını baraca kesmenin, ancak geçici bir devir için mümkün olabileceğini anlıyacaklardır.

— Ya onları avutan aklı başında sanatçılar?

— Onlar işin biraz da alayındadırlar. Asla kendi seviyelerine çıkamıyacaklarını ve kendi yerlerine göz dikemiyeceklerini bilirler. Bu sebeple onları tuttuklarını söylemek istemiyorum. Fakat bir nevi (gençler muhiti) içinde vakitlerini hoşça geçirmek istiyorlar. Bu duygunun da geçici olduğunu ilâveye lüzum yok. Günün birinde, hem de pek yakında, ellerindeki maşaların ağızlarını gevşetiverirlerse, o zaman kimin zorla sanatçı ve kimin hak sahibi sanatçı olduğu meydana çıkacaktır. Sen aldırma.

— İlhan, sana bir şey soracağım. Öğrenmek için değil, fikrini anlamak için.

— Maşallah, birbirimizin fikirlerini anlamakta çok acele etmişiz.

— Yok, aşağı yukarı bilirim ya.., İyice anlamak için. Bana söyle : Sanatçıdan ne bekliyorsun ?

— Şair'den Türk halkının gönlündekini terennüm etmesini... Müzikçiden bizim memleketin seslerini vermesini... Hikâyeciden bizim kederimizi ve bizim sevincimizi anlatmasını... Ressamdan Türk kafasını ve Türk gövdesini çizmesini...

— Ya romancıdan? Ya mimardan?

— Türk cemiyetinin yaşayışını ve düşünüşünü nakletmesini... Türk ailesinin barınmasına yarıyacak evler kurmasını...

— Mimarın vazifesi oldukça hafif.

— Zannettiğin kadar değil. Baksana, daha kimse böyle bir şey yapamadı.

— Ötekiler yaptılar mı ?

— Yapanlar var. Sayıları çok az. Fakat eğer sahte sanatçılar ortadan çekilirse ve sanatı idare edenler biraz insafa gelip te alaydan vazgeçerlerse bu sayı, az zamanda yükselebilir.

— Emin misin ?

— Yok, benden kesin söz isteme. Âdetim değildir.

— Ama deminde söyledim, sadece fikrini söyle ve bana söyle. Emin misin ?

— Kimse duymasın ; Eminim.

KANAD

Yine (Altındağ) ın bahsi açılmıştı. O acaip resimleriyle halkın zihnini allak bullak eden, bütün memleketi şaşırtan ve bununla yarı alaya, yarı vazifeye benzer bir iş yaptığını durmadan iddia eden patlak gözlü, uzun yüzlü ressam:

— Hele insanları, hele insanları . . . dedi.

E, neymiş insanları? Bizim gibi insan değil mi? Ona göre değil. Hiç olmazsa bizden ayrı tarafları var. İddiasına göre, karınca gibi kaynaşan, arı gibi çalışan sürü gibi sessiz yürüyen bu kalabalık, aralarına yeni bir dünya yolcusunun karışmasını, gerçekten tatlı bir olay olarak karşılarlar. Yeni doğan çocuğun kundağı olmıyabilir. Anasının sütü çekilebilir. Babası az gelirli yuvası delik deşik olabilir. Fakat doğdu ya? Gerisi kolaydır, Altındağ şehrini şereflendiren bu yeni misafire, herkes, elinden gelen her şeyi vermeğe, yapmağa hazırdır,

Lâkin bir hâdise oldu ki bu düpedüz gidişin nizamını kökünden sarstı. Gelen yeni vatandaşın kendisiyle beraber getirdiği bir sürü meselenin üstüne, bütün semtin başları eğildi: İhtiyar, genç, kadın, erkek, derin düşüncelere daldılar. İsterseniz o şeyi bedeva anlatıp fuzuli çenebazlığını, tellâllığını, avukatlığını yapan uzun ressam bu hâdisenin hikâyesini de size anlatıverir. Dinleyin şimdi:

— Bakın, diyor, bu tip, eski Ankara'nın belli başlı tipidir. Ağzının Türkçe kelimelerde sık sık aldığı eğrilik, keskin seslerde hançeresine âriz olan yumuşaklık ve tatlı kayganlık, Ankaranın her köşesinde kulağınıza gelir. Kıyafeti bugünün icaplarına tamamı tamamına değilse de, gözü rahatsız etmiyecek şekilde uygundur. Ayağına yemeni giyer, kârını ticaretini bilir. Eski esnaf geleneklerine ağızdan olsun sadıktır ve hısım, akrabasından olan genç kadınlarla kızların, yenişehirdeki sinamalara bile gitmesine mütehammildir. Daima kısa kesilmiş sakalı ve hiç olmazsa tek bir tane altın dişi vardır. Elinde bir sepetle, bir çıkınla, eğer kafası kızarsa bir heybe yavrusuyla gezmeyi sever. En fakirinin Karaoğlan'da iki dükkânı, Ayrancı'da bir bağı, hiç olmazsa Altındağ'ın aşağı taraflarında bir evi vardır, Hem ne ev... Pancurları havai mavi yağlı boya, saçaklar yeşil boya, dış duvarlar sarı badana. Şekerci dükkânlarının vitrininde sık sık rastladığınız şekerden evlerin büyütülmüşü.

Bunlardan biri de bizim komşumuz Murat efendidir. Murad efendi, İkinci büyük harbin ortalarına doğru adamakıllı yükünü tuttu. Biraz geç olarak tahakkuk ettirebildiği bu oldukça sağlam vaziyetin olduğu yerde zıng deyip kalmasına elbette razı olamazdı. Yenişehir de bir apartıman başlattı. O bitti, ikincisinin hazırlığını görme yoluna girdi.

Yirmi yaşlarında kadar bir oğlu, bir kaç yaş daha büyük bir de kızı vardı. Oğlan mektepleri sevmemiş bir kumaşçı mağazasında çıraklıkla işe başlıyarak İkinci anafartalarda müstakil bir yer açacak kadar ileri gitmişti. Bu (ileri gitme) tabiri Murad efendinindir. O bir türlü bu sivri akıllı oğlanın iyi bir yol tutturaca-

ğına akıl erdirememişti. Eş, dost yanında şunun, bunun himayesinde belki ekmek parasını çıkarabilir, namerde muhtaç olmadan yaşıyabilirdi. Murad efendi, kendi işlerine karışmaması, handa, kahvede vukuat çıkarmaması, polise filân düşmemesi şartiyle, buna dünden razıydı. Ama Mustafa, umulmadık bir istidad göstermiş, bilhassa harbin son yıllarında kumaş ticaretinin akla sığmaz inkişafı sayesinde, caddeye bakan kocaman vitrininde (Mustafa Yılmaz Kumaş Evi) kelimeleri parlıyan koskocaman bir mağazanın sahibi oluvermişti. E allahtan gelene ne denir? Murad efendi memnun. Artık kanı da delilenmeğe başladığı için onu bir ayak evvel baş göz etmenin yollarını aramada.

Kız tarafından talibi biraz kapalıcaydı ellehem... Bu kadar yaşa geldiği ve mahallenin en güzel kızlarından sayıldığı halde, şöyle aklı başında, ekmeğine sahip bir talibi çıkmamıştı. Gerçi ikide bir, züğürt memurun biri veya devlet düşkünü, eski akrabanın kenar köşede kalmış oğlu veya torunu, Ayşe'ye talip çıkardı ama, Murad efendinin gözü hiç birini tutmazdı. Aksi gibi kız, erkek kardeşi gibi haylaz da çıkmamış, eski Türk Ocağının yanındaki kız orta mektebini bile bitirmişti. Fincan tepsilerinin altında veya sandıkların gizli yerlerinde, annesinin eline bir takım allı, morlu resimlerle süslü romanlar geçer, bunları boyuna komşu çocuklarına, şuna buna dağıtıp yok eder, her seferinde de kızına şiddetli tenbihlerde bulunurdu. Fakat Ayşe, belki okuma yazmayı unutmamak için; bu romanlardan bir türlü vaz geçmez, mutlaka bir yolunu bulur, buluşturur, yeni çıkan (Muazzez Berkand) ın veya (Oğuz Özdeş) in, hele (Esad Mahmud Karakurd) un eserlerini, tekini kaçırmadan, yutar gibi okuyup

hatmederdi. Bunun dışında Ayşe'nin en küçük bir kabahatini gören, duyan olmamıştı. O kadar ki aslında son derece mutaassıp ve sert bir adam olan Murad efendi bile, karısından bu roman meselelerini bir bir duyup dinlediği halde, akşam eve dönünce, Ayşe'sinin yüzünü görmeden ve saçlarını okşamadan gönlü rahat etmezdi. Bütün gün ekmek peşinde koşup fırlıyan bu zavallı baba için Ayşe'nin uzun kestane rengi saçları serinletici bir şerbet hükmüne geçerdi.

— Oh benim hanım hanım kızım, oh benim güzel güzel kızım... Diye mırıldanır ha, mırıldanırdı.

Bizim evlerimiz biraz tepeye doğrudur. Bir yandan Ziraat Enstitüsü'nü, telsizleri, bir yandan Etlik bağlarını, Akköprü ağaçlıklarını görürüz. Mahallede Murade fendi'yi saymıyan yoktur. Başı sıkılan ondan faizle para almağa koşar. Maliyede, Belediyede bir sürü tanıdıkları vardır. Olur olmaz vergi işlerini, çöp, ışık meselelerini, şıp diye halleder. Umumî mecliste hatırını sayarlar, Esnaf odasında sözü geçer ve Halk Bankası ile Kredi Kooperatifi, imzasına itibar gösterir. Sonra kız verip alanlardan, arsa alıp satanlardan onun aklına ihtiyacı olanlar çıkar. Amerikan bağ çubuklarının mütehassısıdır ve (Kalaba) köyünde kurulması artık bir gün meselesi olan (Sarmaşıklı evler Kooperatifi) nin İdare kurulu üyesidir. İyi adamdır vesselâm...

Yahut iyi adamdı. Sözü uzatmıyalım: Şu İlkokul Öğretmeni olacak herif mahalleye gelinceye kadar... Evet öyle, o geldi, Fatma ninenin o yıkılası evinin bekâr odasına yerleşti, mahallede de rahat huzur kalmadı. Bakın neler oldu:

Bu Öğretmen, baştan çok namuslu bir çocuk gibi görünüyordu. Altındağ'da âdet olduğu veçhile, ilk

günler, bu yeni komşunun gidip gelişini, mahallenin bütün kadınları, kontrol altına aldılar. Öğretmen, sabahın çok erken saatlerinde, daha sokak satıcıları ve furun hamurkârları bile henüz kapı dışarı çıkmadan, koltuğunda meşin çantasiyle, usulcacık Fatma ninenin yana yatmış kapıcağızını aralar, gölge gibi sokağa süzülür ve yokuş aşağı akıp giderdi. Uzunca boylu, duda ğının üstünde ip gibi siyah bir bıyığı olan bu adam,ev sahibinin söylediğine göre kimsesiz, cahil bir delikanlıydı. Fakat çok geçmeden, daha doğrusu aradan bir yıl geçer geçmez, onun ne yere bakan takımından olduğu meydana çıktı: Meğer Murad efendinin körpe kızını gözüne kestirip kandırmamış mı? Mahalle allak bullak oldu. Kızın karnındaki çocuk dokuz aylık oluncuya kadar ne anası, ne de babasiyle erkek kardeşi, farkına varmamışlardı. Bu işde bilhassa annesinin ne kadar dikkatsiz ve vurdum duymaz davrandığı açıkça anlaşılmakla beraber, ilk hücumlar, doğrudan doğruya Ayşe'nin üzerine doğru oldu. İşi Polise filân aksettirmek kimsenin aklının kenarından bile geçmiyordu. Çünkü Altındağ'da, hele böyle gizli meselelerin, hükümete duyurulmaması, daha şimdiden yerleşmiş bir an'ane halindedir. Bu an'anenin ilk kuruluş sebebleri arasında, oradaki evlerin, daima kaçak olarak kurulmuş olması olayını en başta ele almak lâzımgelir. Bir gece içinde temelinden başlanıp çatısı alınan ve içine girilen bir yapıya Hükûmet, el süremezdi. Şimdi bu iş değişti, değişti ama, o taraflara uğratmadan herkesin işini kendi başına görmesi temayülü de hasıl oluverdi. Böylesi daha sessiz sedasız, daha kolay, daha âr hayaya uygun geliyordu. Neyse, orası bizim üstümüze vazife değil, ilk günlerde Mustafa'yı tutmak bir mesele oldu. Adam öldürmek için ne kadar

âlet varsa uydurup edinmiş, Öğretmenin yolunu beklemeğe başlamıştı. Yapma, etme diye konu komşu önüne geçtiler. Araya korku, tehdit filân da karıştı. Mustafa geri alındı ama, mahalle kahvesinden ta eteklerdeki kulübelere kadar, milletin ağzında bu Ayşe meselesi de sakız olup kaldı. Sokak başında bulaşık yıkayan ev kadınları, gündüzlerini kahvede tavla oynamakla geçiren memur babaları, çamaşırda bir araya gelen genç kızlar ve gelinler, hep bu meseleyi konuşur oldular.

Biz uzaktan havadisleri takip ediyorduk. Kulağımıza, bugün Murad efendinin deli olup İstanbula, Bakırköyüne kaldırıldığı, yarın karısı Zülfiye hanımın verem olup ağzından kan boşandığı haberi geliyordu. Nihayet günün birinde Ayşe'nin çocuğunu dünyaya getirmek üzere olduğunu işittik. Belki doğurur diye, memurlar Bakanlığa haber salıp hasta olduklarını bildirdiler ve gelecek olan Doktora kıvıracakları numarayı, kararlaştırdıktan sonra, perdenin kenarından veya kafesin deliğinden Murad efendinin evini gözetlemeğe başladılar. Makaracı Mişon bile tam üç gün çarşıya çıkmadı. Kömürcü Salih efendi'nin basuru depreşti ve Müvezzi Ratip, mektupları tam iki gün çantasında hapsetti.

Murad efendinin iki keçeli, mavi boyalı kapısı, işledi ha işledi. Evvelâ günlük işleri danışmağa gelen Kâtibi, sonra Kooperatif Muhasibi, derken Mustafanın en yakın arkadaşlarından Hacı Süleyman efendinin mahdumu Ömer sökün ettiler. Nihayat aşağı mahallenin o gül yüzlü, penbe dudaklı ebesi yokuşun alt başında belirdi.

Mahalleyi görmeliydiniz o sıra.. Gerçi açıktan açığa bir şey işitilmiyordu; lâkin her evin dört duvarının arkasında, yüzlerce gebe kadının doğum sancısı çektiği muhakkaktı. Ayşe'nin arkadaşları için için göz

yaşı döküyorlar, gelinler dişlerini gıcırdatıyorlar, kocakarılar, vakit vakit içlerindeki kocaman derdi açığa vurarak:

— A.. Çoluğun çocuğun ortasında rezalet vallahi... Karı çatır çatır babasız çocuğunu doğurupta yürüyüverecek. Rabbim, ne günlere kaldık.. diye homurdanıyorlar, genç erkekler tatlı bir rehavetle, gecelik entarilerinin içinde kıpırdanıyorlardı. Mahalle kahvesindeki gençler ise başka bir âlemdi: Ortada tavla, iskambil namına birşeycikler yoktu. Lokum kutusunun üstündeki beyaz şeker tabakası, bozulmamıştı bile... Seksenlik hafız Ali, köşede nargilesini tokurdatıyor, gözleri yerde düşünüyor. Osmanzâde Hanif Gencer, hâlâ vazgeçmediği, şehre nadiren indiği için pekâlâ sürükleyip durduğu şalvarını peykeye yaymış, gözlerile sokağı seyrediyor. Kahveci Arif Dayı avuçları birbiri içinde tezgâha dayanmış düşünüyor. Dipte her zaman oturdukları yerde iki Üniversite talebesi, Besim'le Ruşen, derslerden açmışlar, fısır fısır konuşuyorlar ama, bu konuşmanın sık sık duraklamasından ve gözlerinin sokağa doğru kaymasından anlaşılıyorki, akılları başka yerde.

Orada, herkesin aklı, şu ilerdeki konak yavrusu, süslü, boyalı evin duvarları içinde. Orada neler oluyor, acaba bir hazırlık yapıldı mı? Kundak takımları, leğen ibrik, sıcak sular, filân.. Herkesin gözünün önünde dereler gibi sıcak suların buharları yükseliyor. Acap bir ses, bir viyaklama olsa buradan işitilir mi?

Sanki herkes ayni şeyi düşünüyormuş da, kahveci Arif Dayı bunu sezmiş gibi birden dillendi:

— Nafile kulak vermeyin... minnacık çocuğun sesi nolacak? Gidip sokak kapısına kulağını dayarsan belki.

Herkes hayretle başını çevirip Arif Dayı'nın yü-

züne baktı. Beyazı fazla sakalının aralığından penbe dudakları ve çipil pencerelerinde küçük, mavi gözleri gülüyordu. Cesaret aldı :

— Nah şukadarcık, bembeyaz, yumuk yumuk bir bohça... İki avucunu birbirine yapıştırarak kundağı canlandırmağa çalışıyordu.

İki delikanlı korku içinde gülüştüler. Hafız Ali, beyaz kıllarla kaplı elini marpuca daha sıkı sardı ve hiddetle bir şeyler homurdandı. Hanif efendi daha kararsız, daha yumuşakça, fakat bir türlü işin içinden çıkamıyan adamlara mahsus tavrile :

— Öyle ama, öyle ama ...

Diye birşeyler söyledi.

Arif Dayı oralarda değil. Sanki kendisini tatlı tatlı dinliyenler varmış gibi açılıyor:

— Bir kazadır olmuş. Belki ayıp, belki cahilce bir iş... Amma velâkin nedir o lâflar ... O anne olacak kadının bangır bangır bağırmaları ... Kulaklarımızın zarı patladı be. Madem bu kadar korkuyordunuz, değilmi ya, madem bu kadar korkuyordunuz, ne diye muallimi ikide bir evinize çağırır, ikram itibar edersiniz... Yok kimsesizmiş, yok namuslu imiş. Bilmem ne. Ayol, barutla ateş bir arada durur mu? Bizim Murad efendi ağa da bir asriliktir tutturduydu... Galiba keseye elverişli geliyor diye evine misafir çağırmalar, yemek yedirmeler, bilmem ne... Hem delikanlı kız da hizmet eder. Bu olur mu? Olur, olur ama, onu yapanlar usulünce yapıyorlar. Karısının, kızının içine yabancıyı alıyor amma, herif ustası olmuş. Yabancının gözü bir kere kaymaya görsün, ikincide kapıda kalır. Yahut kızın kaşı, karının başı oynasın. Mümkün mü? Herif kurdu olmuş. Gel gelelim bizim Murad efendi ağa, kuzu gibi, kurdun ağzına bakar. Namusludur, yemez diye avunur. Olur mu ağa, olur mu?

Sözünü bitirmeden durdu, boynunu kaldıra kaldıra sokağa bakıyordu: Oralarda, karşılarda yeni bir şeyler oluyordu galiba. Zaten demin de asfalttan bir korna sesi geldiydi ya.. Eveeet, Hastahane doktoru Mecit bey işte. Demek zorluk çıktı.

Arif dayı yerinden yekindi, duvardaki çivide asılı duran kasketini aldı, kahvenin kapısına doğru yürürken:

—Haydiyin ağalar, dedi, bize vazife düşüyor. Yürüyün bakalım. Hafız Ali başını kaldırmış boş gözlerle ona bakıyordu.

Kahveci:

— Öyle ya, bunun burasında hayvan sürüsü değiliz.. Birbirimize yardım etmek..

Hanif Gencer hiddet rolü yaparak onun sözünü ağzında bıraktı;

— Ne yardımı bre Arif? Sen ne konuşuyorsun? Böyle bir günde, böyle bir işe burnunu sokarak başımıza belâ mı açacağız? Otur oturduğun yerde.

Kahveci sakindi:

— Sen dediğini de, ben gidiyorum. Müslüman olan benimle beraber gelsin. Bugüne bugün mahallemize yeni bir vatandaş geliyor. Piçmiş, hiçmiş; ne olursa olsun. Ben onun canlı doğmasına bakarım.

Ruşen söze karışacak oldu:

— İyi ama, bize düşer mi?

Arif dayı avucunu onun suratına doğru açtı:

— Yazıklar olsun senin gibi delikanlıya.. O mekteplerde ne diye pantalon eskitirsiniz, bilmem... Ulan oğlum, insan olun biraz. Hükûmet bile böyle çocuklar için kanun çıkardı. Neyime gerek diyor, benim anası babası. Ben onun vatandaş olmasına bakarım. Kütüğe işlensin, mektebe alınsın, diyor. Sen ne konuşuyorsun? Haydi yürüyün bakalım.

Kahvecinin arkasından iki üniversiteli kalkındılar. Derken Hanif Efendi yerinden şöyle bir oynadı, yan gözle de Hafız Ali'yi gözetliyordu. Ne de olsa mahallenin en ihtiyarıydı.. Ne görsün, o da marpucu nargilenin beline sarmağa davranmasın mı? Derken camın önünde oturan iki arnavudla deminden beri konuşulanları sessizce dinliyen mahallenin emektar bekçisi Lâtif Efendi de ayaklandılar. Cemaat, en önde Hafız Ali olduğu halde, Murad efendinin evine doğru yollandı.

Kapının önü zaten kalabalıktı. Çoğu kadın, çoluk, çocuk. Kahveci Arif, kalabalığı şöyle bir yardı, kapıya dayandı, kocaman halkayı vurdu:

— Açın, diye seslendi, Murad efendi ağa, biziz, komşular... Yardımınıza geldik.

Evden çıt çıkmadı. Üst katın perdeleri kapalı idi. Kahveci tekrar seslendi:

— Kapıyı açsana hanım anne, biziz, yabancı değil, komşular...

Havaya bakan gözler, üst kat pencerelerinden birinin beyaz patiska perdesinin oynadığını gördüler. Evvelâ bir el göründü, sonra Zülfiye hanımın kan çanağına dönmüş gözleri.. Arif efendi eliyle işaret ederek pencereyi açtırdı ve tatlı bir sesle:

— Hanım anne, bir şey mi var? Bir emriniz, bir arzunuz..

Diyecek oldu, oldu ama, sesi kısılıverdi. Ahali bu sefer kahvecinin yüzüne döndüler. Olur şey değil, Kahveci Arif ağlıyordu. Saklıyamıyacağını anladı, cebinden büyük bir yazma mendil çıkarıp yüzünü, gözünü sildi.

Dakika geçmeden sokak kapısı da aralandı.

Mahalleli üst kata tırmandılar. Manzara şuydu:

Herkesin bildiği büyük divanhanenin arka tarafa bakan penceresi önündeki ot minderli sedire Murad efendi yığılmış. Suratı karma karışık. Burnu kıp kırmızı olmuş. Gelenlere şöyle bir baktıktan sonra kafasını yine önüne eğdi, gözleri yerdeki kilimin çiçeklerinde.

Sofaya bakan üç odanın da kapıları kapalı. Birinin önünde ebe hanım duruyor. Kolunda havlular, peşkirler. Onun da yüzü karışık.

Zülfiye hanım, kapıya çok yakın bir yerde, pencere ile kocasının arasında, ayakta duruyor. Boş gözlerle gelenlere bakıyor. Kapalı kapının öte tarafından küçük sesler geliyor ama, yeni misafirlerin gürültüsünden bir şey anlamak mümkün değil.

Kahveci eliyle kalabalığa bir işaret geçti : Herkes suspus oldu. O zaman inilti ile karışık kısa, sessiz konuşmalar işitildi. Sonra birden bire daha yüksek sesler, Doktorun kalın kalın konuşmaları . . . Derken kapıya daha yakın olan Ebe hanım, sanki çağırılmış gibi, birden kapıyı, açtı içeri girdi. Birkaç saniyelik aralıktan bir şeyler görebilmek için kalabalığın içinde hareketler oldu ama, galiba kimse bir şey göremedi. Yalnız Hacı kadının gelini fıkırdak Lütfiye, yanı başındaki genç kızın kulağına, uydurma bir haber fısıldadı :

— İş bitiyor galiba . .

Hafız Ali, ev sahibinin yanına doğru gitti, selâm verip oturdu. Murad efendiye doğru eğilerek, kulağına:

— Geçmiş olsun Murad, dedi, biraz kendine gel.

Murad efendi yan yan ona baktı, bir şeyler mırıldandı ama, ne söylediğini kimse işitmedi. Hafız Ali yavaş yavaş bahsi açıp teselli sözlerini arka arkaya dizmeğe başlayınca, Murad efendi kendine gelir gibi oldu. Bir ayağını kaldırıp altına aldı. Yumruklarile gözlerini oğuşturdu. Hafız Ali biraz daha cesaret aldı :

— Herkesin başına gelen işler bunlar. Biz erkeğiz, kadınlara karşı daha metin olmamız gerekir. Hem sen hele sen, hele sen.. Mahallenin akıl hocası, kırk yılın Murad efendisisin. Dur bakalım. Herşeyin bir yolu yordamı bulunur. Ne olmuş ki ?

İşte bu söz Murad efendiyi yerinden oynattı. Ağzını karanlık bir çukur gibi açıp bütün göğsünü hazırladıktan sonra :

— Ne olmuş ki ha ? Bunu bari sen söyleme.

Sustu. Koca sofa, içindeki o yirmiye yakın insanla beraber, öyle bir susuş sustu ki, Arif dayı bile (ne oldu)diye etrafına bakınmağa mecbur kaldı.

Murad efendi konuşuyordu :

— Bari sen söyleme. Ocağım yıkılmış, bir kahpenin dünyaya getireceği lânetleme piçi-bekliyoruz. Ne olmuş ha? Vay dini imanı yıkılmışlar, vay . . .

Hafız Ali metin adamdı. Ses etmedi. Fakat ne söyliyeceğini de kestiremedi. Kahveci Arif Dayı imdadına yetişti :

— Niye böyle düşünüyorsun be Murad efendi ağa, insan başına ne gelmez ki. Dur hele biraz. Sabret, sen dini bütün adamsın.

— Peki, bundan ötesi nedir, söyle bakalım.

Bunu soran Murad efendiydi.

— Ötesi, evlenecekler, çocuklarını bağırlarına basacaklar, vesselâm. Biz de düğün dernek edeceğiz.

Murad efendinin yüzünde öyle bir çalkanma oldu ki, oradakiler,o dakikada ihtiyar adamın ağzının kenarından siyah kan -boşansa, hayret etmiyeceklerdi. Kırışık alnı ve sarkık yanakları mos mor kesildi. Parmaklarının beşi de gerilmiş, kolu havaya doğru kalkmış bir vaziyette:

— Yeter, kes, diye haykırdı. Karşımda köpek gibi uluma. Düğün dernek yerine piçinin de, kendisinin de cenazelerini köpeklere atacağım.

Kalabalık dalgalanıyordu· Genç bir kadın, önündeki ihtiyar kadını çiğneyecekmiş gibi bir adım attı, sonra durdu. Deminden beri en geride duran Hanif efendi, hızla dönüp merdivenlere baktı kahveci ara vermedi:

— Şimdi aklın başında değil, elbet sahili selâmete çıkacaksın. Allah yardımcın olsun.

— Yardıma filan ihtiyacım yok. Ben yapacağımı biliyorum. İçinizden bir kalleş çıkmazsa...

— Niyetin ne Murad efendi?

Bu ses hiddetli idi ve ilk defa olarak bu ev sahibine karşı hiddetli çıkıyordu. Bu sebepten oradaki kalabalıkla beraber, Murad efendi de, hayretle kahvecinin yüzüne baktılar. Kahveci devam ediyordu.

— Evet, ben soruyorum, niyetin ne? Eğer aklıma geldiği gibi... Eğer benim aklıma geldiği gibi bir şey yapmak niyetinde isen, Altındağ'ın taşı, kayası şahit olsunki ..'

Sofa yine sustu. Kapalı kapının arkasından keskin bir çığlık sesi gelmişti. Ayakta bekliyenlerin tabanları sanki döşemeye çivilendi. Bütün başlar o tarafa doğru çevrildi.

Murad efedinin sesi gürlüyordu.

— Bre köpek, sen benim ekmeğimi yiyesin. Benim akarımda bedava oturup ticaret edesin. Bir de bana karşı ağız açasın ha?

Yerinden kalkmağa çalışıyordu. Kahveci ona doğru yürüdü, eliyle itmiş gibi Murad efendi gerisin geri sedire çöktü. Bu sefer gözlerinde korku vardı. Çünkü kahvecinin sesi tavanları dolduruyordu:

— Dağ, taş şahidim olsun ki, kimsenin kılına dokunamazsın. Senin kahvende bedava oturmuyorum, Harç ten evvelki kirası ne ise tıkır tıkır veriyorum. Alnının teriyle çoluğumu çocuğumu besliyorum. Fakat, bil ki, birazdan orada yus yumacık, şu kadarcık...

Arif dayının sesi birden bire küçülmüş, tavrı birden bire sönmüş ve bir saniye evvel göğüs kemiğinde şahlanan hırsı, yekten inmişti.

— Yus yumacık varlık ortaya çıktı mı bir kere, artık iş bitmiş demektir. Artık kimse ona dokunamaz. Haddine mi düşmüş? Hele dokun. O, şu mübarek dünyaya ayağını atar atmaz, kocaman bir kanad, koca bir kuşun kanadı, dev kuşun kanadı, üstüne geriliverir... Geriliverir... Geriliverir. Sıkıysa ondan sonra parmağını sür...

Kahvecinin sağ elinin işaret parmağı tavana doğru uzanmıştı:

— İşte oraya, senin yıkılası evinin damına, o dev kuşun kanadı geriliverir. Niçin? O maksum çocuğu siyanet için.. Kim gerer o kanadı ? Senin kafan almaz onu. Benimki de almaz. Hükûmata haber vermek de istemez. Buna kimse tenezzül etmez. Münafıklık etmez kimse. Fakat o kanad, gerilecek Murad efendi ağa .

Parmağı havada:

— Gerilecek oraya.. Bunu iyi bilmiş ol ve aklını başına devşir.

Sustu ve çebinden yine o yazma mendili çıkardı. Beyaz saçlarının dibinden sanki ter fışkırıyor ve bütün yüzünü, ta çenesinin altına kadar yıkıyordu.

Odadan bir çığlık daha geldi. Bu seferki daha keskin, daha yırtıcı idi. O kadar ki millet evin sarsıldığını sandı ve Murad efendi ile beraber Hafız Ali efen-

di de sedirden ayağa fırladılar. Derken bir daha, bir daha. Ayşe'nin sesi tanınmaz halde idi ve canının içinden doğru bir yırtılma oluyormuş gibi bağırıyordu.

Genç kızlar ve gelinler, sapır sapır titremeğe başladılar. Bereket bu saniyeler çabuk geçti. Kapalı kapı birdenbire açıldı ve Doktor'un beyaz elbisesinin ışığı gözlere vurduktan sonra, içerden ve derinden, yeni bir dünya vatandaşının ilk sayhası işitildi.

Ve sanki tavan yıkılıyormuş, zelzele oluyormuş gibi, bir an içinde, bütün oradakilerin dizleri büküldü, kafaları yukarıya kalktı. Külçe gibi yere çökmüş olan Murad efendinin gözleri tavanda, zangır zangır titriyerek inlediği duyuldu:

— Kanad, kanad, koca kuşun kanadı...

Bir Alacak İşi

Kuyucu Osman, çeşmenin soğuk taşına şöyle bir bel verdi :

— Oh, yorulmuşum be, dedi.

Zihninden bin türlü şey geçiyordu : Bu çeşmenin kasabada bir tek olduğu, herkesin buradan su aldığı, ne sıkıntılar çekildiği, şu dakikada da kimsenin başında bulunmadığı.. Yalağın da kuruduğu, demek çeşmenin öğlen sıcağında kesilip akmadığı . . . İyi, iyi ya . . Şu bezler ne olacak ?

Kuyucu Osman sabahleyin yatağında gözünü açar açmaz, evde yiyecek sıkıntısı olmadığını düşünmeyi çok sever. İlk akıma gelen şey, tel dolabın o yarı karanlık gözleri, erzak sandığının serin karnı ve tahta yoğurt bakracıdır. Bunların dolu olduğunu düşünmek o kadar keyiflidir ki, hemen hemen başka hiç bir şey düşünmek istemez. İhtiyar, kırmızı saçlı, gün görmüş karısı yumuşak sesiyle mutfaktan haykırır :

— Bre koca domuz, daha yatacak mısın ?

Kuyucu Osman gençlere mahsus o tatlı gerinme ile gerinir,

— Bismillah; deyip sert yataktan kendini yere atar.

Şimdi soğuk taşın önünde düşünüyor : Bu sabah öyle kalkamadı. Dün de öyle kalkamamıştı. Daha evvelki, daha ilersi günler de öyle kalkamamıştı. Günler sıkıntılıydı. Karısının sabahtan akşama kadar gıcır gıcır işlettiği tezgâhtan o meret bez o kadar ağır çıkıyordu ki. Fiatlar da harpten sonra hızla aşağı doğru

düşmüştü. Fabrikalar bezi ucuza mal ediyorlar, tüccar artık tezgâhçıya yüz vermiyor, köylü kısmı da fabrika malına göz dikiyor. Öyle ki eltezgâhlarının mahsulü şehirliler arasında ünsalmağa başladı. Lâkin şehirliden hayır gelir mi? Üç metre bez alıp ta fistan edecek. Bizim bezler de onun keyfini bekliyecek. Vay babam vay.

Şu çeşme de neden akmaz acaba. Yazın ortalarına doğru hep böyle kurur. Kurur da ümmeti muhammet bulanık ırmağa seğirtir. Bakır çalmış gibi kekre kuyu suyunu içer. Evvel zamanda bir hayır sahibi bunu yaptırmış. İyi ya yolları bozuk. Zaten evvel zaman zenginleri yalnız göze görünür süslere kıymet verirlermiş. Çeşmenin duvarı mermerden oymalı, kurnası tunçtan burmalı, yalağı yekpare olmalı . . . Ya suyun yolu? Adam, bir kaç arşın künk döşeyiverirsin, sonra ırmağın ağzına dayandırırsın. Olur biter. Kim bakacak su yoluna. İşte bunun için değilmi ya, eski çeşmelerin süslü, dağ gibi kalıpları, kasabaların annacında kup kuru dinelir.

İyi, iyi ya, şu bezleri kime satmalı. Artık fiat beklemeğe mecal kalmadı. Sabah sabah son iki dengi de sırtlayıp sokağa çıktı. O eskiden gözünün içine bakan dükkân sahipleri, şimdi uzaktan mavi çızgılı dengi gördüler mi, kafalarını yana çeviriyorlar. Koperatif, moparatif de derde deva olamıyor. Herkes kendi dalaveresinde. Şöyle çok yüksek, yağma hasanın böreği kabilinden bir satış olacak da, alan satan belli olmayacak, bez denkleri sokaklarda yuvarlanacak da, kâğıt paralar ortalığa serpilecek. Bu yağmurdan tezgâh sahiplerine de bir şey düşecek. Lâkin o günler geçti mi ne? Hani kazancın yüzde ikisi Hava Kurumuna bağışlanırdı da bilhesap yedi bin beş yüz alt-

mış lira tutardı. Hani tezgâh başına bin iki yüz lira hisse dağıtıldığı günler... Hani Koperatif Müdürünün ikide bir İstanbula uçması... Geçtiiiii... Geçti Borun pazarı...

Bak Hasan efendiye, oralarda bile değil. Merhabasına şöyle bir yan çizip te:

— Bırak oraya bakalım kuyucu, dedi, müşteri çıkarsa satarız. Paranı o zaman alırsın..

— Lâkin metelik tutmuyoruz. Biraz harçlık versen ağa..

Diyecek olduydu da:

— Al götür başkasına, bugünler işler kesat..

Deyip kesiverdi.

İşler kesat ha... Ya işler düzgünken sanki hisseden bize pek fazla birşey mi ayırıyordun, a moruk? Biz yine ekmek parasına didinirdik. Zavallı ayalimiz göz nuruyla dokuduğu bezin gelirine bakar bakardı da:

— Bu mu Osman, bu mu bunca kol, diz ağrısı? Bu mu bunca göz kararması, kulak uğuldaması.? Bu mu bunca sırt ağrışı, kemik sızısı?

diye sokranırdı.

Çeşmenin mermeri de insanın bel ağrısına bire birdir. Lâkin akmaz mendebur çeşme... Sanki süsmüş gibi. Gece gündüz, yaz kış, şu şirin kurnan sebiller gibi çağlasa ne olur ki? Olmaaaz... Sonra millet rahat eder olmaz.

Dengi sırtladığı gibi haydi Mekkeli Mollanın dükkânına. Onda da surat ekşi. Mırın kırın ediyor, eski günleri unutmamış, unutmamış da onun için utanıyor. Lâkin elden bir şey gelmez ki..

— Vallahi bırak bir kere Osman efendi ağa, belki bir çaresini buluruz. Sen bir kaç gün sonra bir uğra.

Birkaç gün sonra uğramak kolay, lâkin o güne kadar ne yiyeceğiz? Taş mı?

Başa bir de bez hamallığı gelecekmiş. Gelsin bakalım. Ama ötekilerden hayır var mı? Hepsi çekmecelerinin üzerine uzanmışlar, metelik sektirmek istemiyorlar. Artık birinden birine emanet edip ekmek parasını başka taraftan çıkarmağa bakmalı.

Varlık günlerinde bu soysuzların hangisinden sıkı hesap istedik ki. Kuyucu Osman zihnini yorar. Çarşı boyunca ağır ağır dolaşır. Sanki herkes, onun zihninde eski hesapların ayaklanmak üzere olduğunu farketmiş gibi, başını önüne eğmekte ve kendinden sonraki manifaturacının hizasına geçmesini beklemekte. Olur mu. ya? Şimdi düştük diye böyle hor bakmak olurmuya.. Ne dersin dünya.. Düşmez, kalkmaz bir allah... O da düşürüp kaldırmayı başlıca iş edinmiş. Durmadan yekindirir, uzandırır. Ders alan kim? İnsan dediğin hayvanların en ahmağıdır. Ancak bugünü bilir. Ne dünü, ne de yarını düşünür. Rahat etmek için yoksa böyle mi yapmalı. Ha? Ne dersin Osman? Ne dersin bre budala Kuyucu?

Şimdi çeşmenin ağzında düşünüyor: Neydi o gençlik günleri ? Çeşmeler akar, akar da herkes yine kuyu kazdırmaktan el çekmez. Bütün bahçalar şarıl şarıl su içinde... Bu kavaklar boşuna mı boy verdi? Dere kirli çamaşır yatağıydı, o kadar. İçilir mi? Eve taşınır mı? Bir kovası alimallah taşlığı kokuya boğar. Üst baştaki köyün gübresi neyi içine akarmış. Görmedik ya.. Sabah erkenden kapısı döğülür:

— Osman efendi ağa, Osman efendi ağa..

Besmeleyi basıp fırlar. Avrat daha evvel kalkmıştır. Avadanlıklar, peşkir, temiz yün çorap yatağın ayak ucunda istifte...

-- Bugünkü kuyu da zorlu ha... Bakalım yirmi kulaçta bulabilir miyiz? Sen hele hazırlıklı davran karı çarşı pazardan yana benden meded umma.

Karısı Asiye hanım o zamanlar geyik gibi gençti. Çıplak, beyaz ayaklariyle kilimin üstünde sıçrar:

— Sen merak etme Osman ben her şeyi hazır ederim. Çorbayı ortada bulursun evelallah. Tek cenabı rabbim sana kuvvet versin.

— Amin.

Deri önlüğünü kuşanırdı. Küçük kazmasını beline takar, ya allah deyip sokak kapısını arkasına dayardı. Bahçe sahibisi orada dinlenip durur, yola düşerlerdi. Arşını iki liradan dile kolay. Etrafındakilere üçer beşer dağıttı mı yevmiye sarraf gündeliğine varırdı. Allah bin bereket versin. Lâkin nerede o günler. Artık kuyu kazdıran yok. Üst baştaki köy lağamını çevirmişmiş de dere temizlenmişmiş. Miş miş de mişmiş. Şimdi ahâli her şeye alıştı. Zenginler bile o eski günlerin buz gibi soğuk, cam gibi berrak sularını arıyor. Bahçalar kurudu. Ispanağı, domatesi Aşağı yarmadan getiriyorlar. Ateş pahasına. Kavaklar, söğütler çatlıyor.

Güya şu soğuk taşlı çeşme de su verecek ha ? Şaşarım aklına yaptıranın. Yapma yolla su mu gelir be ? Taşıma suyla değirmen mi döner, hey öküz ? İşte böyle bel soğutmaya yarar. Mektep çocuklarını ara sıra başına getirip oymalariyle eski yazılarını gösterirler? Bak babam bak.

Çeşme dedik de Kuyucu Osman'ın aklına geldi : Hele bir çarşıyı dolanalım, dedi. Bir tarihte (Cihan Manifatura) ya yirmi denk bez attıydım da on lira küsur bir hesabımız kaldıydı. Kim arar, kim sorar. Her

zaman alış veriş ederiz. Elbet bir gün sayışırız. Gün geçer, unutulur. Ama günün birinde iktiza olur.

Cihan Manifatura mağazası bir zamandır işi büyütmüştü. Çıraklar, tezgâhtarlar gırla gidiyordu. Murad efendi ile delikanlı oğlu her daim kasa başında otururlar, o camlı sandığın deliğinden müşterilerle hesap görürler. Selâmlayıp içeri girdi. Kasketi elinde oraya yaklaştı. Murad efendi gözlüklerinin üstünden şöyle bir baktı :

— Oooo, Osman sen misin? nerelerdesin yahu, görünmez oldun. Otur şöyle bakalım, bir kahvemizi iç.

Kuyucu Osmanın içinde serin serin bir şey esti. Gösterilen iskemleye çöktü. Tek kelime konuşacak hali yoktu. Böyle büyük bir adamdan, bu iş güç arasında, on liralık eski hesabı istemek ağırına gidiyordu. Bereket, Murad efendi müşterilerin birbiri arkasına yığılışmalarından fırsat bulup ta acele söze girişmedi.

Kuyucu yeleğininin iç cebinden kocaman yazma mendilini çıkarıp boynundan sızan teri sildi. Sağa sola bakındı. Allah birinin kapısını örterse ötekisinin açar. Lâkin bu kapı da pek ardına kadar açık hani. Allah fazla etsin. Düşmanı değil. Neden sonra ortalık tenhalaştı. Murad efendi gözlüğünü çıkarıp yana döndü :

— Kahveni içtin mi Osman, dedi. Heyyy, oğlum git bizim Osman efendiye köpüklü bir kahve söyle. Eeeee, daha ne var, ne yok bakalım? İşler yolunda mı?

— İyidir ağam, iyidir. Geçinip gidiyoruz? Sizi rahatsız etmeden maksat şu ki . . .

Hay Allah, yine bir müşteri. Bir elli kâğıtlık uzatıyor. Çekmecenin gözü de tıklım tıklım dolu. Neyse

hesap bitti.

— Ne dediydin Osman? Rahatsızlık da söz mü? Sen bizim eski yoldaşımızsın. Eğer bir derdin neyin varsa elden geleni yaparız.

Kuyucu Osman kasketini elinde çeviriyordu :

— Sağ olun, sağ olun efendi emmi, lâkin eski bir hesap vardı da . .

— On lira kadar bir şey. Hani iktiza olmasa billâhi rahatsızlık vermezdim. Kusura kalmayın.

Murad efendinin kaşları çatılmıştı :

— Eski hesap mı dedin? Hay hay, başım üstüne. Biz her yıl başı döküm yapıp eski hesapları tasfiye ederiz. Alacak, verecek görünür. Senin böyle bir hesabın varsa bilânçoda yerini bulmuştur. Dur hele bakalım.

Alt baştaki tezgâhtar'a seslendi :

— Feyzi, oğlum, aç şu geçen yılın besabını . . Kuyucu Osman namına hesap bakiyesi var mı, bir bakıvir.

— Başüstüne emmi.

Genç tezgâhtar kasaya doğru seğirtti, yan taraftan bir dolap kapağı açıp kocaman bir defter çıkardı. Kırmızı kenarlı yaprakları devirdi ha, devirdi. Sonra bir yere doğru gözlerini yaklaştırdı :

— Musluoğlu kel Tahir (102) lira (15) kuruş matlup. Yedidokuz Ahmed Yılmaz (74) lir (12) kuruş matlup. Hacıverdi zade Melek efendi (62) lira (1) kuruş zimmet. Dilâveroğlu Mehmet ağa (99) lira (14) kuruş zimmet. Ahibaha zade Mükremin efendi . . . Daha bir sürü isimler, rakamlar...

Tezgâhtar başını kaldırdı :

— Kuyucu osman efendi namına matlup kaydı yok, efendi emmi, dedi. Murad efendi Kuyucu yana doğu ellerini havaya doğru açarak omuzlarını kaldırdı, bir şey demedi.

— Hani hatırınıza bir şey gelmesin Murad efendi ağa, lâkin siz de hatırlıyacaksınız ki, hani para çıkışmamıştı da, ertesi gün için . . .

— Yoooo, diye dükkân sahibi ayaklandı, benim mağazamda para çıkışmadı diye mal bedelinin ödenmediği bugüne kadar vaki değildir. Sen bu sözü bir yana bırak ta insan gibi lâf et. Parasız kaldın da benden hacet bulmak umuduylan geldinse, o başka. Bir şey düşünürüz. Ama para çıkışmadıydı da filân diye benim şerefimle oynamak sana düşmez. Ben buna dayanamam Bak sana ağır lâf ederim. ahpaplığımız bozulur sonra.

Kuyucu Murad korkuya benzer bir düşünceye düstü Aşağıdan aldı :

-- Yok, hayır. Böylesi haddim değil. Lâkin bu hesaba senin şu deftere bakan oğlan da şahittir. İstersen sor, emmi.

Murad efendi gürledi :

— Gel Buraya Ulan, bak ne diyor kuyucu, güya onun on lira bakiye alacağına sen de şahitmişsin. Öyle mi ?

Tezgğhtarın gözleri döner gibi oldu. Her zamankından üç kat daha küçük adımlarla kasaya doğru yaklaştı. Murad efendinin yüzüne değil, de, yere bakarak :

— Hatırlamıyorum efendi emmi, dedi.

Allah allah. Nasıl hatırlamaz bu çocuk? Halbuki alışverişte ta yanıbaşlarında idi. Hesabı tutmuştu. Kuyucu Osman çenesiyle en beri yandaki sarı bıyıklı tezgâhtarı gösterdi:

— Peki emmi, darılma, na şu oğlan da bilir. O da topları saydıydı. Bir de ona sorsak? Ne dersin, ha?

Mal sahibi seslendi:

— Gel oğlum bakayım, Selâmi, sana, sana söylüyorum. Yanıma gel bakayım.

Sanki ayakları tutulmuş bu delikanlıların. O da sürünerek geliyor.

— Söyle bakayım, bu efendinin mağazamızdan alacağı kaldı mı? Ama doğru söyle, iyi düşün. Bak, ben hak yiyecek adam değilim.

Selâmi de gözlerini yere dikerek:

— Vallahi ben de böyle bir şey hatırlamıyorum, dedi.

Kuyucu artık başını alıp gitmeyi düşündü. Fakat burada yalan yere alacak iddiasında bulunmuş gibi olmuştu. Arkasından bu çocukların alay edip güleceklerini aklına getirdi. Namusu bir paralık olacaktı. Hem on liracığını almamak, hem de rezil olmak, bin kere pişman oldu. Ayakları kırılsaydı da bu utanmaz heriften alacağını istemek için buralara gelmeseydi.

— Ey, ne düşünürsün Osman..

diye seslenen Murad efendinin sesiyle kendine geldi.

— Senin hesabında bir yanlışlık olacak. Ben Cenabı hakkın lütfü sayesinde öyle on kâğıda, yüz kâğıda tenezzül edecek soysuzlardan değilim. Bak sen bu işte hata ettin. Hem çok büyük hata ettin. Ama büyüklük yine bende kalsın. Hoş görürüm ben böyle şeyleri. Sıkıntı insanın aklını başından alır. Hesabını da şaşırtır, kitabını da. Şimdi ben sana bir kaç kuruş yardım ederdim ya, işlerin çok kesad olduğu bir zamana rast geldi. Hele sen şimdi git de bir hafta sonra gel. Bakalım bir şey yaparız. Hadi güle güle.

— Lâkin efendi emmi...

— Hadi sen git artık. Benim işim var. Kahveyi içtin. Beni tedirgin etme. Zaten bir halt ettin, kafamı kızdırdın. Hadi artık git.

— Ama.. ve lâkin...

— Hadi ulan, çok lâf etme başımda. Tut caddeyi bakayım.

Kuyucu şöyle bir kalkındı, dik dik Murad efendinin gözlerine baktı:

— Dur bakalım. efendi emmi, biraz yavaş ol, dedi, gürültüye getirip işi örtbas etme. Sen benim onluğu verecek misin vermiyecek misin?

Daha sözünü bitirmeden üç, beş tezgâhtarın, sanki işaret edilmiş gibi, yerlerinden pısır pısır kalkarak yanına geldiklerini ve etrafını sardıklarını gördü.

Kuyucu Osman, bu dükkânda hazırlanmış bir şey olduğunu, her zaman, her yerde olduğu gibi, burada da hazırlanmış bir şey olduğunu farketti. Evvelâ başını, sonra göğdesini çevirdi, kapıya doğru yürüdü.

Tanıdığı bir arzuhalcı vardı doğru onun dükkânına gitti. Arzuhalcı kapı karşı komşusuydu ve bugüne kadar Kuyucuya hemen hiç lâzım olmamıştı. Onun için adam, komşusunun yine geçerken bir kahve içimi uğradığını zannetti. Kuyucu iskemleye çöker çökmez

— Bu sefer başka, dedi, iş için geldik.

Arzuhalcının yüzü güldü, hayret etmiş gibi göründü:

— Yok canım, dedi, nasıl oldu? Hangi dağda kurt öldü? Sen böyle işlere girmezdin Osman efendi ? Anlat bakalım.

Kuyucu kısaca anlattı ve mahkemeye bir arzuhal yazıvermesini söyledi.

— Hay hay, yazalım. Hem de güzel bir şey yaza-

lım Velâkin..

— Eeee? Velâkin? Yoksa sen de mi alacağımı hatırlamıyorsun? Adam güldü:

— Hayır, hayır, demek istediğim şu ki, bak benim vazifem sana her şeyi açık açık söylemek. Başkasına yapmayız ama, sen benim komşumsun. Arkadaşımsın. Başkaları olsa yazarım iki satır, alırım iki papel. Üst tarafına karışmam. Lâkin bu iş öyle senin anladığın gibi kolay olmadığı için her şeyi bilmeni isterim.

— E, neymiş bakalım, söyle.

— Bak dinle, şimdi sen bu adamı dava edeceksin. Onun umumî vekili vardır. Mahkemeye vekil gelecek.

— Kimmiş vekili?

— Kadri Bey.

— Vay anam vay, desene yandık. Memlekette borçlarını hatırlamıyanlar hep ona giderler zaten.

— He. İlk günü gelse iyi. Gelmez. Gıyap kararı çıkar. Mahkeme talik.

— Çıksın. Talik olsun. Ne zarar?

— Dur acele etme. Gıyap kararına itiraz eder. Yine gelmez. Hastayım der, rapor gönderir. Mahkeme yine talik. Harç, masraf, gıyap muamelesi.

Raporun müddetini beklersin. Gelir, borcum yoktur, der. Yargıç şahid ister. Harcını, davetiyesini yatıracaksın. Talik edilecek.

— Sonra?

— Şahitlerin işi gücü vardır, gelmezler, ihzar kesilir, jandarmadan cevap çıkmaz. Derken doktor raporu, müddet, yeniden davetiye, harç, masraf. Yine talik.

— Sonunda gelirler ya.

— Dinle. Gelirler, haberimiz yok derler, yemin ederler.

— Ederler mi dersin?

— Şu gibi içerler. E, tabii, kim velinimetinin aleyhinde şahitlik eder?

— Ya...

— Hadi en sonunda borçluya yemin teklifi ettin diyelim. Yeniden harç, yemin davetiyesi, talik.

— Kuzum, nedir bu talik, talik deyip durursun.

— Yani geri bırakma. Başka güne bırakma.

— Eeee, borçluya yemin ettirirsin dedin. O da gelip yemin eder mi acap?

— Eder, Osman efendi, eder. Maamafih istersen bir deniyelim.

Kuyucu Osman başını yere eğdi. Arzuhalci dükkânının toprak döşemesindeki izmaritlere, tükürüklere, topuk izlerine daldı. Susuz çeşme, eski günler, kuyular, kuyular... Hepsi, hepsi gözünün önünden gelip, geçtiler. Evde avrad şu dakikada kapının arkasında bekler. Ya bez denkleri? Onları nereye koyduydu? Evet, Murtaza'nın dükkânına bırakmıştı. En son uğradığı Murtaza, tıpkı evvelkiler gibi:

— Hele yancağıza bırak, Osman efendi, demişti, bir talibini bulursak satarız. Hele sen bir kaç gün dolan..

Demek Mahkeme çok uzun. Sonu da yok. Masarif lâzım, falan. Ne demeli? Arzuhalci:

— Ne düşündün komşu, dedi, karar verdin mi?

Kuyucu kafasını kaldırmadı. Ellerini toprağa doğru sarkıttı:

— Verdim, verdim, dedi, talik.

Bir kasabanın ruhu

Tapu memuru kızmıştı:

"Ne demek efendim," diyordu, «şunun şurasında oturmuş, ahpapça, arkadaşça bir kaç kadeh atıştırıyoruz. Biz bize, diz dizel. Selâmün aleyküm, deyip çökmenin âlemi var mı ya... Seni seven var, sevmiyen var... Yok ama, bunun böylesine saygısızlık derler. Evet, düpedüz saygısızlık bu. Be mübarek adam, her yerde ikram, itibar görürsün... Herkes sana kolunu kucağını açar. Ziyafetten ziyafete, iftardan iftara, davetten davete koşarsın. Biraz da şerefini, haysiyetini bilsene!... İşin ne senin burada?... Kim dedi sana, git de çınarlı kahvenin arkasındaki bahçede şu, bu, çekiştiriyorlar... Git onların başına tebelleş oll İşte göreceğin muamele budur. İstiskal, anlamazsan hakaret, onu da anlamazsan sepet havasıl... Haksız mıyım canım? Niye öyle bön bön birbirinizin yüzüne bakıyorsunuz? Haksız mıyım söylesenizel..»

Birisi cevap verecek oldu:

«Değilsin, değilsin ama...»

«Aması, maması yok. Böyle altlı üstlü lâf istemem. İnsan dobra dobra söylemeli. Neden korkacak mışım? İpi sapı bin yedi yüz elli kuruş maaş değil mi? Alsınlar onu da.. Ben kendimi ele güne karşı kepaze edemem. Şuna buna temenna çakıp dilenci mevkiine düşemem. Alnımın terini kara kaplı defterin üstüne şırrr diye akıtır, ay başında göğsümü gere gere hakkımı alırım. Bir de şu hacı imiş, şu hoca imiş, beriki âmirmiş. Gel, git, el pençe divan, kulunuz, hakiriniz. Yoöo

azizim. Bana gelmez. Olmazsa al abdestini, ver papucumu, ne imiş o? Bir kenara çekilip iki tek dert kasavet ilâcı atmağa kalmıyor, pat diye başı sarıklı, çenesi sakallı bir adam masanın ortasına düşüyor. Ne var yahu, ne oluyoruz demeğe kalmadan, başlıyor rakının zararlarından bahsetmeğe. Ulan, burası cami mi, tekke mi, anlıyamadık. Git işine!..

Deminden beri çapaklı gözlerini kırpıştırarak tapucuyu dinleyen sandık emini Mustafa efendi, başını iki yana salladı:

«Canım, o da bir şey demedi. Hani ya, bir zeminiikelâm!

Tapu memuru elini uzatmıştı:

«Bırak allahını, dinini seversen... Zeminiikelâm! Lâf kıtlığında asmalar budayayım!. Sırası mı idi bunun şimdi? Herif adeta bize çıkıştı. Nerede ise masayı kaldırıp kafamıza geçirecekti. Başka manası var mı?.

İnsanı deli divane eder bunlar. Bunları bağlamalı, sarığını boğazına geçirmeli, hududun öte tarafına sürmeli. Başka çaresi yoktur; olmazsa, işte böyle, şurada burada, hususî meclisine sokulur, aile harimine girer, eş dost meclisine dayanır, burnundan getirir dünyayı!»

«Yok canım» dedi baş kâtip, «yok canım, amma da yaptın! Aile harimi neresi, burası neresi!. Şurada, yanı başımızda üç beş kişi daha gelip bir masa kursalar ne diyeceksin? Umumî bir yerdir burası. Hoca da gelmiş, bizi görmüş, selâmımıza güvenip yanımıza oturmuş. Ne var bunda?» Tapucu sükûnet bulmuyordu:

«Deme öyle, ahret kardeşi, deme öyle! Bu heriflere yüz vermeyin derim size, yüz vermeyin. Sonra bunları azdıracaksınız. Alimallah rakı yüzüne hasret kalacağız. Esnaf korkacak, getirmiyecek bu zıkkımı. Sonra dağ başında bekle. Allah kerim.. Bugün bu za-

tışerif geldi ya ; yarın bekle dairede. Ezberden tapu senedi istemezse yüzüme tükür. Derken bir akşam cumburlop eve. Ne imiş. Hanımla dün gece kavga etmişsin de konu komşu rahatsız olmuş. Efendi hazretlerini vekil etmişler ! Vallahi de. tallahi de bu olacak. Durun bakın ! Bu makule insanlar yüz bulmaya görsünler. Softa damarı kabarmaya görsün. Bugün rakına, yarın çorbana öbürgün işine.. Durabilirsen dur önüne bakalım.

Soluktan istifade etmek istiyen telgrafçı Asım söze karışacak oldu :

"Birader, dedi, kendini ne üzüp duruyorsun? Hoca Ali efendi pek o kadar korkulacak adam değildir. Seninle bir hususî alaveresi varsa o başka. Yoksa söylediklerinin yarısı haksız ! Sen bir az keyfoldun da birdenbire parlıyıverdin.

Dokunma şu biçare adama. Zararsız bir böcektir o, sokmaz, ısırmaz. Karınca gibi şurada, burada nafakasını arar. Fesada, fitneye karışmaz. Hem okumuş adamdır. Baksana... Vilâyetten tefsir işi için komisyona adam istediler de bula bula bunu bulduk. Adamcağız kazanın yüzünü akedip geldi.

Sandık emini ilâve etti :

"Hem öyle kara sofu da değildir. Bakma sen, fırsatını buldukça rakı makı da atıştırır. Öyle karanlık taassubu filân yoktur. Zaten buraya şu masayı göre göre gelmesi de buna delâlet etmez mi ya... Bırak şu adamın yakasını :

Tapu memurunun yüzü kıp kırmızı olmuştu. Yumruğunu masaya vurarak bağırdı : "Ne bu be? Hep birden şu yobaza sahip çıkıyorsunuz. Ne bu ? Hocaları tekrar hortlatıp başımıza belâ mı etmek maksadınız? Millet bunlar yüzünden asırlardır inleyip duruyor

Kara taassubun zulmü, fesat ve melâneti artık yeter oldu. Bunca inkilâp, vatandaş kanı, geçeli gündüzlü, içli dışlı harpler... Hep bu uğurda, bunlar için, bunlar yüzünden... Yeter be, kesin şu konferansı.. Dinlemem ben böyle masal ? Offff....

Yakasını bağrını açmıştı. Ötekiler üstelemek istemediler. Lâfı başka tarafa çektiler. Sandık emini başını önüne eğmiş, sağ elinin parmakları ile sarı, kıvırcık bıyıklarını dişlerinin arasına doğru itmeğe çalışıyor, çenesini hafif hafif oynatıyordu. Bahis değişmişti : Herkes karakol kumandanının İstanbuldan yeni gelen baldızına dair başkâtip tarafından anlatılan hikâyeyi dinliyordu. Başkâtibin ifadesine nazaran bu kız, karısının zeyrek inas mektebinde sınıf arkadaşı imiş. Bacak kadarken onun ileride ne fettan bir yosma olacağını dünya âlem kestirmişmiş !

Ortalık iyiden iyiye kararmıştı. Kahve ocağının kapısından içerde yanan lüks lambasının bir dilim ışığı bahçeye vuruyor ve üstü türlü türlü mezelerle dolu olan masayı ikiye biçiyordu. Bu bir dilim ışığın yardımı ile herkes kadehlerini çatallarını bulabiliyor; birbirlerinin yüzlerini hayal meyal seçiyorlardı. Derken lâkırdı yeni memurin kanununun bahsine döküldü. Sandık emini dediki :

"İnzibat komisyonlarının şekli değişecekmiş diyorlar, Tahrirat kâtibi anlatıyordu, komisyona ahaliden ilim ve ahlâkı ile temayüz etmiş iki aza da alınacakmış.,,

Başkâtip tasdik etti. "evet,, dedi, "müddei umumi bey de söyledi, hatta kaymakam bu azaları peylemiş bile.,,

Ziraat memuru, deminden beri ilk defa olarak ağzını açtı. "Dur bakalım yahu, daha dereyi görmeden,,..

"Eh, ne olacak kanun çıktı. Önümüzdeki aya tatbik mevkiine giriyor. Pek acele de sayılmaz.,,

«Kimmiş bu müntehip azalar?»

"Eyice anlıyamadık. Vali ile muhabere filân ceryan etmiş. Şimdilik dört kişi üzerinde karar kılmışlar. Bunların biri...,,

Herkes kulak kesilmiş, gözlerini sandık emininin ağzına dikmişti. O nazlanıyor, bir hükümet sırrını fâşetmek istemiyormuş gibi, mırın kırın ediyor, sandalyesniden yarım yamalak kalkarak yerini havalandırıyordu. Nihayet dayanamadı: "Bilmem amma,,, dedi, "bizim hoca Ali efendinin azalığı yüzde yüz muhakkak gibi.,,

Ortalıkta bir sessizlik oldu, yalnız başkâtip çatalına uzandı, bir zeytin tanesini, tabağı tıkırdatmadan aldı, dişlerinin arasına sıkıştırdı, öylece kaldı.

Tapu memuru ilk saniyelerde bozuntu vermedi. Bilâkis masanın o kargaşalığı arasında bir yer bularak, kenarda hasır iskemlenin üzerinde duran yarım ekmeği aldı cebinden çıkardığı parlak ağızlı bir çakı ile o aralıkta ekmeği kesmeğe başladı. Ne çareki, sandık emininin tebessümleri arasında, bu iş de çarçabuk bitmişti.

Gene sözе başlamak cesaretini başkâtip gösterdi, "Desene, baltayı taşa vurduk.,,

Ses çıkaran olmadı. Hepsi lâfı yanındakinin açmasını bekliyor gibi idi, "hayır,,, dedi sandık emini "Ali hoca öyle adam değildir. Fırsat düşkünlüğü nedir bilmez.,, Tapu memuru onun yüzüne baktı. Bir şeyler arıyordu. Aradığını bulamadığı için, içini bir çocuk gibi ortaya dökmekte mahzur görmedi: "Şimdi ayıkla

pirincin taşını ! Geçtim, bizim şu Elmalı köyü işi de hâlâ inzibat komisyonunda! Yaradana sığınıp bir lüzumu muhakeme kararı çekiverirlerse...„

Sandık emini başını kaldırdı: «İşin dumandır!» dedi. Beriki tekrar onun yüzüne baktı. Bu sefer aradığını bulmuştu: Karşısındaki kirli dişlerini göstererek gülüyordu. Ötekiler vaziyetten sıkıldılar. Lakırdının buraya varacağını tahmin edemedikleri için bir çıkar yol bulmasını sandık emininden bekliyorlardı. O da aksi herifli hani.. Kuruş sayar gibi insanın kanını damla damla kurutur, aman zaman bilmezdi. Halbuki tapucu ile ne de can ciğer dost idiler.. Bu akşam bir uğursuzluk vardı, Zaten ilk dakikalarda hocanın gelip çökmesinden Başkâtip bunu anlamıştı. Tapu memuru gözlerini kucağına dikmiş, düşünüyordu. Telgrafçı Asım arkadaşına cesaret vermek istedi, arkasına bir yumruk vurdu.

"Hadi be„ dedi, "birdenbire öyle kara hülyalara dalma' Ne olacakmış ? Canın Hoca Alinin avucunda değil ya.. Komisyonda altı kiş, var. Elbet seni de bir müdafaa eden bulunur.„

"Öyle, öyle„. dedi, başkâtip «teessüre mahal yok! Hem ne olmuş? Ali hoca iyi adamdır. Kin tutmaz!„

Sandık emini başını salladı. Başkâtibin çaktığı bir göz işaretini görmemezlikten geldi. Ağzı büsbütün açıldı: «Canım biz de azayız orada» dedi, "Bizim de reyimiz var. Baş efendi müddei umumî beyin de kulağına koyar. Değil mi? Allah büyüktür !

Tapu memuru bir göğüs geçirdi. Çenesi oynar gibi oldu. Fakat Bir türlü lâkırdı söyliyemiyordu. Bereket versin Asım hatırına geldi de oturduğu yerden ocağa doğru bağırdı: "Hey, Veli dayı, söyle şu bakkala, bize bir 96 lık daha yollasın.„

Sonra döndü Tapu memuruna : «Hadi be yavrum,

bırak şu vesveseyil Kaldır kafanıl Ooo... Ne de yumuşak adammışsın bel»

Kadehler fıkır fıkır dolarken tapu memuru da kendine gelir gibi olmuştu, amma halinde, bir uzun ve yorucu hastalıktan kalkmışların, bitkinliği vardı. Nedense oradakilerin hepsi de onun konuşmasını bekliyorlardı. Sandık emininin bu arzusu, bir dereceye kadar anlaşılabilirdi. Hatta Asımın da sofranın neşesi bozulmasın diye böyle bir fikre kapıldığını kabul edebiliriz. Fakat diğer iki kişinin, Başkâtip ile, rakı âleminin başındanberi bir kelime bile söylemeden kenarda sinip kalmış olan muhasebei hususiye memurunun, gözlerindeki bu çapaklı intizara yerinde bir mana vermek hakikaten imkânsızdı. Tapu memuru ötekilerden ziyade bunların alâkasına içerliyor ve saçlarında, boynunda, suratında sinek gibi gezinen bu alaycı, bu pis, bu dayak düşmanı nazarları ıstırapla takip ediyordu. Bunlar ondan ne istiyorlardı?Hoca Ali efendiye kızarken, ona söverken, onun yüzüne karşı ve arkasından ileri geri söylenirken kalben kendisi ile beraber olan, beraber kızan ve beraber söven bu adamların, şimdi birden bire, hep birlikte karşı cepheye geçmeleri ve kıyıda kalan adamlara mahsus yarı merhamet, yarı istihza dolu gözlerle artık bir kara zift batağına dalmış olan şu tedbirsiz kafalı, atak ve gösteriş sevdalısı gövdesine bakmaları ne demekti? Tapu memurunun içinden, birden bire ayağa kalkmak, gırtlağını dişine alarak ağzını açmak ve deminki küfürlerin daha sunturlusunu, daha çamurlusunu bunların da yüzlerine, gözlerine sıvayarak, çekilip gitmek fikri geçmiyor değildi. Hatta bu fikir, karıncalar gibi, diz kapaklarına ve dirsek kemiklerine tırmanmağa başlamıştı. Amma asıl noksan olan bir şeyin bir motosiklet gibi kendisini bayırın di-

binden kavrayıp yukarı doğru fırlatacak olan bir şeyin toprağa sıvaşmış gibi yerinde durduğunu, bir türlü harekete gelemediğini de pek âlâ hissediyordu. Mamafih ne olursa olsun bir şey söylemek lâzımdı. Bu karar dimağında yarım yamalak belirmişti ki, dudakları yerinden oynadı: "Ne olmuş ki? dedi, bir fenalık mı ettik? Kimin tavuğuna kış dedik?...,,

Sonunu getiremedi, damağı kurumuştu. Kadehini aldı, güçlükle bir iki yudum içti. Göz ucu ile etrafına bakındı : Seyirciler bekliyorlardı. Yumruklarını sıktı, avuçlarından buz gibi terler sızıyordu:

«Hoca Ali efendi ilk defa olarak mı böyle sözler dinliyor? Hem ben bir şey demedim. Sarhoşluk hali bu... İnsan iyi de söyler, kötü de. Arif olmalı biraz.»

Yerinde oynadı, iskemlesini havalandırırken sandık eminine baktı, göz göze geldiler. Birden bire bütün cesaretinin bir bardak gibi yere düşüp kırıldığını hissetti. Ne yapmak lâzım geldiğini düşünmeğe çalışıyor, cebinden, terden sır sıklam olmuş, kirli bir mendil çıkararak kulaklarının arkasını siliyor; pantalonunun diz kapaklarını yukarı doğru çekiyordu:

«Hem Ali efendi, babam yaşında adam! Ona ne diyebilirim ki? Ne diyebiliriz ? Ha?.. İnsanda ar, hayâ olmalı biraz. İnsanın şah damarı çatlamalı ki bu biçare ihtiyara söz söylesin! Alimallah dili kurur adamın... Kökünden kurur hem de...»

Sözlerinin etrafta tesirini kontrol etmek için lâzım olan kuvveti, boyun kemiğini oynatarak, aradı. Ümitle gözleri parladı. Artık sesi daha müntazam çıkıyordu.

«Doğrusunu söylemek lâzım gelirse kabahatin bir kısmı da ondal Sarhoş sofrasına öyle pat diye gelinir mi canım? Sarhoş, yarı deli demektir. Hürmeti de unutur, ibadeti de! Bir yerde şişe gördün mü uzaklaş uza-

ğa git. Üstlerine varma. Varsa bir diyeceğin, sonraya sakla. Velevki o şişenin başında oturanlar sana kul, köle gibi bağlı, evlât gibi hürmetkâr ve ümmet gibi tâbi olsunlar! Boş ver, yan çiz, caddeyi tut! Bırak ki ben, karınca kaderince, seni severim. Seni sayarım. Senin hatırını canıma da mal olsa kırmam. Sen benim babamın bile saygı ile andığı bir mübarek adamsın! Amma olmaz! Baktın ki burada rakı içiyorum, varma üstüme. Beni bir deli,bir budala , bir edepsiz, bir rezil farzet! Anasının ipliğini pazara çıkarmış bir veledizina farzet; Sonra, yarın gel evime, al eline bir sopa; giriş kafamdan, gözümden. Ağzımı açarsam namerdim. Çoluk çocuğumun önünde yerlere serileyim, eşek sudan gelinceye kadar ver sopayı! Yerlere kapanayım, yüzüm, gözüm kan içinde kalsın. Eğer ayaklarına sarılıp öpmezsem, bin töbe edip istiğfar getirmezsem, tükür suratıma!»

Başkâtip yerinde oynadı, mırıldanır gibi:

"Yok canım, yok canım!„ dedi.

«Hayır, dinim rabbena hakkı için böyle! Ben öyle caf cof bilmem. Ben helâl sütü emdim. Büyük, küçük bilirim. Hani billâhi bu adam yok mu, şu Ali efendi yok mu, canımı veririm onun uğrunal Nerede öyle peygamber kalpli, veli suratlı, şadırvan suyu gibi tertemiz adam şimdi! Kaldı mı? Şunun şurasında topu topu bir tek! Aramızda bir tarih yâdigârı olarak yaşıyor. Hani ona yan bakanın, onu incitenin allah gözünü kör ediverir, allahtan evvel ben ederim o gözleri! Oyarım alimallah!»

Meclisin tadı iyice kaçmışa benziyordu. Hususî muhasebe memuru yerinden sallanarak kalktı :

«Bana müsaade arkadaşlar,» dedi, «ben kaçıyorum»

Tapu memuru da ayaklanmıştı.

«Otur allah aşkınal Nereye böyle erkenden canım?.»

«Tatlı tatlı konuşuyoruz şurada.»

Öteki kararını vermişti:

«Hayır, beni mazur görün, evde hastam var malûm a... Gidip bakayım. Eh, hadi hoşça kalın...»

Baş kâtip gidenin arkasından uzun müddet baktı. Belli idi ki o da kalkmak istiyordu, fakat şimdi yeniden biraz beklemek lâzımdı. Suratını buruşturdu.

«Baksana ocakçı başı, bağır şu ayıcıya bakalım. Bize bir şişe anzorot daha!»

Bu, tapucunun sesi idi. Ne de gür çıkıyordu. Asım bile, hayretle onun yüzüne bakakaldı,

«Sandık emini: «Ben kendi nefsime bir yudum daha içəmem» dedi, «artık komanyayı aldık.»

Başkâtip acele ile, ilâve etti:

«Ben de hakeza! Yeter artık birader efendi, yavaş yavaş yolu tutalım.»

«Vallahi olmaz» diye tapu memuru tekrar ayağa kalktı «olmaz billâhi! Ben Ismarladım diye mi naza çekiyorsunuz? Garip malına bu ne zulüm! İnsan hatır için içer canım.»

Sandık emini kalkmış, caketini giymeğe çalışıyor, Baş kâtip mendili ile parmaklarını kuruluyordu. Tapu memuru önlerine geçmek için çok çalıştı, fakat durmadılar. Son ümidi teşkil eden Asım da elleriyle saçlarını taramağa başlayınca artık ısrarın beyhude olduğunu anladı:

«Eh, ne yapalım, başka bir akşam tamamlarız, Allahın günü bir değil ya... değil mi can yoldaşım?..»

Gözleriyle Asımın gözlerini arıyordu. O, baştan savma bir cevap verdi:

«Öylel öylel başka bir akşam..»

Kafile kahveden geçiyordu. Arkada kalan tapucu

koşarak yetişti; sandık eminin koluna girdi: "Ağabeyciğim, dedi, darılma bana, ben böyle deli doluyum işte... Ayaklarının altını öpeyim, beni hor görmel Hani bilirsin, senin için canımı feda ederim..„

Sonra ocakçıya döndü: «Bakkala söyle, bu akşamki rakıları bana yazsınl Son şişeyi de sen afiyetle iç dayıcığım, kusura kalma... Eyvallahl»

Ecnebi Mütehassıs

Altındağ semtinde her cinsten adama rastlıyacağımı bilirdim. Dilenciye, kabzımala, memura, seyyar satıcıya, Taşrona, garsona, hırsıza, tellâla, kunduracıya, dokumacı çırağına, seyyar tablekâra, vurguncu tüccara, muhabbet aracısına.. Her cinsden insana rastlarsınız orada... Fakat bir ecnebi Mütehassısın gelip de burada mekân tutmasına kimse akıl erdiremezdi. Ben bu zatı gördüm, tanıdım ve kendisiyle uzun bir konuşma yaptım. Doğrusu, bu başarıyı arkadaşım Yüksel'e borçluyum. Ecnebi Mütehassısın vücudundan beni ilk haberdar eden de, elimden tutup oturduğu eve götüren de odur. Ne olur, ne olmaz, Avrupa görmüş adamdır diyerek birkaç gün evvelinden bir randevu almıştık. Gününde beraberce evine gittik.

Tepeye çok yakın yerlerde oturuyor. Bir hayli terledik ve Yüksel'in «İşte şu ev» diye işaret vermesi üzerine durduk. Yepyeni, ufacık, kasnak kasnak bir iki penceresi, buralarda âdet olduğu veçhile arka tarafında daracık bir bahçesi, çıtalar üzerine tutturulmuş yeşil asması, kafayı eğmeden aşılamıyacak kadar alçak, ama kırmızı yağlı boyalı kapısı var. Bizi karşılıyan ev sahibi kadın oldu. Daha evvelden hazırlandığı belli olan bir karşılama ve yol gösterme merasiminden sonra, üst katın sokağa bakan bir odasına alındık. Tıpkı Yenişehir'deki evlerde olduğu gibi, bu oda, cam kâğıtları yapıştırılmış âdi pencere camlı bir bölme ile, başka bir odaya bağlı idi. Nefes almak için bize bırakılan Avrupaî bir beklemeden sonra, bu cam-

lı bölmenin kapısı açıldı ve kısarak boylu, camları yalnız tepeden çerçeve tutturulmuş iri gözlüklü, son derece sevimli iki mavi gözle dikine bize bakan bir genç çocuk, içeriye girdi. Evvelâ benim, sonra Yüksel'in ellerimizi sıktı. Yüksel benim adımı ona, onunkini bana söyledi:

— Maden Mühendisi Refik Türemen..

diye.

Ecnebi Mütehassıs'ın adının Türk, kendisinin de Türk olduğunu ben daha evvelden biliyordum. Fakat zannederim siz yeni duyuyorsunuz. Evet, bu zat bizim millettendir ve adı Refik Türemen'dir.

Refik Türemen, aslına bakarsanız, çok iyi tahsil görmüş, Avrupa'nın bir çok Üniversitelerinde okumuş, maden işlerinde ihtisas kazanmış bir gençti. Zaten kendisini merak edişimin sebebi de bundan başka bir şey değildi. Uzun müddetten beri hakkında bir çok şeyler söyleniyor, bilgi ve ihtisası dairesinde frenk illerinin belli başlı üstadlarından biri mertebesini bulduğu bile iddia ediliyordu. Fakat memlekete döner dönmez nedense ona bir çekingenlik arız olmuş, bir köşeye sinerek kendisine gösterilen işlerden ötesini düşünmez bir tavır takınmış ve az zaman içinde gedikli bir memur zihniyetine bürünüvermişti. Yavaş yavaş unutuluyor, emsali herzaman heryerde görülen adamlar arasında kaynayıp gidiyordu.

Günün birinde, gerçekten inanılmıyacak bir hâdise ortaya çıktı : Refik Türemenin çalıştığı (Genel Madenler işletme Kurumu) adlı Daire, memlekette bulunmuş olan değerli bazı madenlerin işletilmesi ameliyesini hızlandırmak ve istihsali çoğaltmak üzere bir program ha-

zırladı. Bu programın birinci maddesi, Avrupa'nın en namlı maden ihtisas yurdu olan (Holanda) dan milletler arası kıymeti haiz bir Uzman celbini hedef tutuyordu. Derhal Holanda Ünüversitelerinin tabii ilimler alanında en ileri gitmiş olan (. . .) şehri Ünüversitesi Rektörlüğüne bir mektup yazıldı. Bu mektupta dünya çapında bir maden işletmecisine ihtiyaç hasıl olduğu bildirilmekte ve bu kıratta bir bilginin adı istenmekteydi.

Mektup, ilim denizine ne kadar derinden dalmış olursa olsun, olur olmaz büyük adamların kolay kolay reddedemiyeceği parlak şartları ihtiva ediyor ve ne bahasına olursa olsun tavsiye edilecek zatın memlekete celbine karar verilmiş bulunulduğu hakkında kat'î teminatı bol bol öne sürüyordu. Bu teminata göre gelecek olan Bilgin'e en yüksek derecede aylık makam tahsisatından maada gece zammı, gündüz mesai bedeli, istihsal primi, yol ve ikamet harcı, diş kirası, ayak bastı paraşı, vesaire vesaire verileceğinden maada, her gittiği mıntakada ve yol boyunda ikametine hususî villalar tahsis olunacağı, emrine uşaklar ve hizmetçiler tayin edileceği ve motosikletli yirmi dört polisten mürekkep bir muhafız kıtasının daima refakatinde bulunacağı ilâve olunuyordu.

Bu o kadar parlak bir iştiki, şimdiye kadar ilim sahibi olmayanlar tarafından ilim sahibi olanlara gösterilen nezaketin belki de şaheseri sayılmağa şayandı.

Mektup gitti ve uzun zaman cevap alınamadı.

Durmadan aylar geçer, yıllar geçer gelmez sesin
hasretin gönlümde lâkin, kimbilir sen nerdesin

Şarkısının medlûlünce, belki bir yıl, ses seda çıkmadı.

Fakat günün birinde, ah.. günün birinde, postacı, üstü rengârenk pullarla süslü bir mektup getirdi. Getirmez olaydı . . .

Kurumun başlıca erkânı, hemen Başkanın etrafını aldılar.Daha zarfın kenarına o altın yaldızlı keseceğin ucu girmeden, haberi alıp koşanlarla, Başkanlık odası hıncahınç doldu ve bütün dudaklardan taşan resmî tebessümler arasında, zarf açıldı.

Mektup, bir kaç satırcıktan ibaretti. Sağdan, soldan başlarını uzatanlar bütün yazıyı okuyamıyor, fakat hiç olmazsa satırlar arasına gizlenmiş olan ecnebi adını seçmeğe uğraşıyorlardı. Bizzat Başkan, bu ecnebi adını helecan içinde aradığı halde göremedi ve titriyen ellerini etrafa farkettirmemek için, kâğıdı Genel Sekretere vererek :

— Oku şunu bakalım, ben sökemedim, dedi.

Başkan da, Genel Sekreter de (Holanda) da tahsil görmüş oldukları için, oranın dilini pek iyi biliyorlardı. Fakat işte mektubun yeni sahibi ve Kurumun o büyük otoriteli âmiri de dilini ağzının içinde titreterek mırıldanır gibi bir şeyler yapıyor, lâkin bir türlü ağzından doğru dürüst bir kelime çıkmıyordu. Nihayet Başkanın sabrı tükendi, hiddetle Genel Sekreter'e çıkıştı :

— Okusana şunu be, ne duruyorsun ?

Zavallı adamcağız :

— Okudum, efendimiz okudum, okudum ama, bir şeycikler anlıyamadım.

— Nasıl anlıyamadın? Sen Felemenkçeyi unuttun mu yahu . . Hadi biz yüksek Devlet işleri arasında unuttuk. Ama sen ?

— Efendimiz, bizim de yaşımız, ilerledi, ilerledi ya, yine de hakkından geliriz evelallah... Diyeceğim şu ki..

Derken Başkan kâğıdı hışımla Sekreterin elinden çekti ve en gerilerde manzarayı seyreden yeni Mühendislerden birine uzatarak :

— Oku şunu oğlum dedi, bu heriften hayır yok.

Genç Mühendis ilerledi, kâğıdı hürmetle aldı ve şöyle bir göz attıktan sonra başını kaldırarak yüksek sesle tercüme etti :

— Üniversite Rektörünün imzasile gelen bu yazıda şöyle deniyor efendimiz : Holanda'nın bugüne kadar yetiştirdiği en büyük maden işletmecilerinden biri, elyevm memleketinizde ve Müessesenizde çalışmaktadır. Adı Refik Türemen'dir. Dört yıl evvel Üniversitemizden şeref diplomasiyle ayrılan ve staj yılları içinde süratle yükselerek kürsülerimizden birini işgal eden bu Türk genci, kendi memleketinde hizmet etmek arzusiyle bizden ayrılmış ve o zamandan beri kurumunuzda çalışmakta bulunmuştur. İlim ocağımızın senei devriyelerinde bize şeref veren tebrik mektuplarını almaktayız.

Son söz olarak, böyle bir kıymeti sinesinde saklıyan değerli kurumunuzun hangi sebebe binaen bizden bir işletmeci istemek lüzumunu duyduğunu anlıyamadığımızı ilâve etmekten nefsimizi menedemiyoruz.

Saygılarımızın kabulünü rica ederiz.

Koca Başkanlık odasına o anda çöken bunaltıcı sükûtu burada anlatmak güçtür. Bilhassa Başkanın hali görülecek şeydi. Şişman yanakları bir saniye içinde pörsümüş, burnu yere doğru sarkmıştı. Gözleri karşısındaki Genel Sekreter'in pos bıyıklarına takılmış, öylece duruyor ve donmuş bir heykelden başka hemen hiç bir şeye benzemiyordu.

Ötekiler de ondan hallice değildiler : Genel Sekreter, her zaman yaptığı gibi, avucunun ortasiyle sağ

yanağını ovalıyor, ikinci Başkan kafasını muttasıl sağa sola çevirerek burnundan nefesler salıyor, Personel Müdürü ise sağ kaşının tepeye doğru gidip gelen ucunu boş yere yerinde tutmağa uğraşıyordu.

Bu böyle devam edemezdi, vaziyet nazikti. Akıllı ve müdebbir Başkan hiç olmazsa bir söz söyliyerek bu can sıkıcı sükûtu bozmanın kesin şekilde lüzumlu bir otorite tedbiri olacağını çabucak düşündü ve :

— Demek Refik Türemen, ha . . . Bu muydu bize tavsiye edecekleri adam ? diyebildi.

Ben bu hikâyeyi Yüksel'den dinlemiştim. Dinlemiştim de hemen bu kahramanla konuşmak kararını vermiştim.

Bu çocuğun bir kız kadar utangaç ve sessiz olduğunu söylemeliyim. Hani Holanda'dan gelen mektupta bahsedilen adamın bu olduğuna bin şahid lâzımdı. Uzun uğraşmalardan sonra nihayet önüne bakarak ve kelimeleri tek tek, bir diziden yere düşen boncuklar gibi kuru kuru ve tek tek çıkararak, şöylece derdini açtı :

— Vallahi efendim, size ne söyliyeceğimi bilemiyorum. Bizim hoca biraz mübalâğa etmiş gibime geliyor. Ben orada şöyle böyle bir başarı kazanmış sayılabilirşem de, öyle ballandırdıkları gibi, yüksek şeref diploması filân almadım. Galiba birincilikle çıkanlara bu ünvan veriliyor.

— Siz kaçıncı çıktınız Refik Bey ?

— Birinci, efendim.

— E, şu halde Rektörün dediği doğru.

— Bilmem ki efendim ? Siz artık bunu neye hamlederseniz ediniz. Mektepten sonra beni asistan ayırdılar: Bir sene sonra da Doçent oldum. Filhakika orada Doçent olmak için en aşağı iki ilmî eser yazmak

ve muhtelif lâboratuvarlarda da yedi yıl çalışmak lâzımsa da, bana iltimas ettiler.

Dayanamadım :

— İlimas mı ? Nasıl olur Refik Bey ? Sakın başka bir sebebi olmasın. Meselâ kaç eser yazdınız bakalım ?

— Ben mi ? Şey efendim. Dokuz cilt yazdım.

— Ne ? dokuz cilt mi ? Neye dair bunlar ? Hikâye filân mı ?

— Yok efendim öyle şeyler elimden gelmez. Bu yazdıklarım kendi mesleğime dair şeylerdi. İlki Doktora tezimdi. (Türkiye'de Krom cevherinin istikbali) adlı bir etüd. Dokuz yüz sayfa kadar bir şeydi.

— Allah ! . .

Bu sesi çıkaran Yüksel'di. Gözlerimizi üzerine dikmemizden biraz da rahatsız olduğu her halinden anlaşılan Refik Türemen, söze devam etmek lâzımgeldiğini de kederle anlıyordu :

— İkincisi (Hollanda yeraltı servetlerinin inkişaf yolları)... Bin iki yüz sayfa kadar tutuyordu. Üçüncüsü (Minerolojide inkilâp). . Dört yüz sayfalık bir deneme. Bu eserime, büyük bir teveccüh olarak, Paris Milletlerarası Maden Akademisi, yüksek liyakat madalya ve mükâfatını verdiydi. Ötekiler de bunun gibi, küçük ve kıymetsiz şeylerdir.

— Peki, şimdi ne yapmak niyetindesiniz ?

Bu suali, kendimi unutarak, bir reportajcı gibi soruvermişim. Refik Türemen, başını yüzüme doğru kaldırdı. Gözleri hayret kıvılcımları saçıyordu :

— Şimdi ne mi yapmak niyetindeyim ? Yoksa beni işden çıkarıyorlar mı. ?

— Yok canım, onu demek istemedim. Yani yeni durum hakkında . . . Bu sefer artık sabredemedi. Daima ayni sesle, fakat azimle :

— Yeni durum filân mevzuu bahis değil efendim, vazifeme devam etmek niyetindeyim.

Yüksel söze karışacak oldu:

— Bre Refik, Kurum çalkalanıyor. Seni Başkan filân yapacaklarmış diye lâflar dönüyor.

— Benimle alay ediyorsunuz beyefendi, ben haddini bilenlerdenim. Mensup olduğum Kurumda bana verilen işler bile gücümün üstündedir. Pek Sayın Bay Başkanın teveccühü sayesinde ekmek parası kazanıyorum. Benden itimatlarını esirgemiyorlar. Bu güne bugün yüz elli lira maaş alıyorum. Görüyorsunuz ki rahat, güzel iki odam da var. Bundan fazlasını istiyecek kadar nankör de değilim.

Şaşırmış kalmıştık. Bu çocuk, bize olduğundan başka türlü görünmek istiyordu. Veya ruhunda derin bir yıkılma, göçme olmuştu. Vaziyetin bütün soğukluğuna ve tatsızlığına rağmen Refik Türemen'in yakasını bırakmamağa karar vermiştim. Kendime şöyle bir çeki düzen vererek:

— Refik Bey, dedim, biz sizi sorguya çekmeğe gelmedik. Sizin vücudunuzdan haberdar olan sayısı gayet az insanlar içinde, biz de iki ehemmiyetsiz kişiyiz. Sizin hususî işlerinize karışmak da haddimiz değildir. Fakat doğrusu, sizi anlıyamadığımızı da söylemek lâzım.

— Niçin efendim?

— Şunun için ki, bu memlekette rölünüzü oynamağa mecbursunuz. Holanda'dan buraya, memleketinize hizmet maksadiyle geldiğinizi hem haliniz söylüyor, hem de Rektörden gelen mektup. Bu böyle iken burada küçük bir Dairenin kâğıtları arasında ebedî olarak yaşıyacağınıza ve buna razı olacağınıza inanmak biraz güç. Sizden rica ederim, Yüksel'le beraber

rica ederiz, bize karşı samimi olunuz ve bizim, bu topraklar hesabına göğüslerimizi şişiren şanlı şahsiyetinizden zevk almamıza müsaade ediniz.

Kıs kıs gülüyor ve :

— Şanlı şahsiyet, şanlı şahsiyet, diye dişlerinin arasından fısırdıyordu.

Bu fısırtıda gömülü olan hiddeti farketmemek imkânsızdı. Onu, yavaş yavaş dünyaya doğru çekmeğe başladığımı hissettim ve biraz daha ileri gittim :

— Holanda'dan mektup gelinceye kadar bir köşede sinip kalmanızın zararı olduğu gibi mesuliyeti de sizden başka birine ait olamaz. Ben sizin yerinizde olsaydım, ya memleketime ihtisasımla mütenasip hizmeti görmeğe çalışır, yahut da ters yüzü geri dönüp el memleketinde çalışmaya devam ederdim.

Maksadım hasıl olmuştu : Refik Türemen'in, ta sözün başından beri yumuluymuş gibi duran gözleri suratıma doğru açıldı ve beyaz ellerinin uzun tırnakları pantalonunun diz kapağını kavradı :

— Öyle mi sanıyorsunuz efendim, dedi, bu söylediğinizi yapmanın kolay olduğunu mu sanıyorsunuz? Aldanıyorsunuz. Aldanıyorsunuz.

Yan gözle Yüksel'e baktım ve hiç bir şey söylemekle beraber, karşımdakini konuşturmak için en münasip tavrı aldım.

Yerinden kalktı, içeriki odadan üç kadehle bir şişe rakı getirdi. Sigara iskemlesini önümüze çektik. Birer tane yuvarladık ve onun söze başlamasını bekledik.

Artık naz etmedi :

— Yalnız sizin için konuşuyorum. Evvelâ bunu biliniz ve beni ayıplamayınız. Çünkü ekmek parası için girişilen her sanat, mubahtır, dedi.

Sanki lâfa başlıyalı epey zaman geçmiş gibi, tekrar kadehe sarıldı ve bir susuz daha yuvarladı. Onun bu hareketinde, silâh çekerken gözlerini kapıyan bir çocuğun halini görmemek mümkün değildi.

Refik Türemen, Üniversite'den çıktığı günden bugüne kadar başına gelenleri, kendine mahsus ve son derece alâka çekici uslûbiyle, anlattı. Arasıra kadehe sarılmasına ve bu hareketi bir hayli sayıda tekrarlamasına rağmen, hikâyesi için tasarladığı çizginin bir santim bile dışına kaymadı. Anlatışında, kökü sağlam bir yetişme ve ilerleme hareketinin verdiği derin kudret seziliyor ve hiç bir zaman, bir kelimeyi yerinden evvel veya sonra kullanmıyordu.

Ankara dönüşünden sonraki hayatına başlarken :

— Bu, hemen hemen ayrı bir fasıldır, dedi, buraya ilk geldiğim günlerde karşılaştığım insanlar, benim gibi bir hayli adam gördüklerini daima ima ettiler. Ben aksini iddia etmiyordum. Fakat hiç olmazsa meslekimle uygun bir iş verilmesinde ısrar etmek istiyordum. Çok şükür bu lütüf benden esirgenmedi, ve şimdi çalıştığım kuruma verildim.

Bu kurum, hem ismiyle, hem de içindeki çalışma tarziyle, bana yakın görünüyor, günler geçtikçe oradaki işlere ve insanlara karşı sevgim artıyordu. Mezun olduğum mektepten çıkmış bir çok arkadaşlara rastladım. Bunlar daha kıdemli, bunun neticesi olarak daha bilgili ve tecrübeli idiler. Buna şüphem yok. Fakat hiç birisi, mesleğimize aid işlerle uğraşmıyorlardı. Her birinin önünde, bir kocaman masa, bir şatafatlı yazi takımı, kristal eşya, odalarında görülmemiş dekorları andıran mobilyalar ve ellerinde, bitip tükenmez kâğıdlar, kâğıdlar...

Bir kaç günümü kurumun içinde sağa sola dolaşmakla geçirdim. Bilhassa lâboratuvar çok hoşuma gitmişti. Fakat oradakilerin bana nedense soğuk davrandıklarını, çok çok oraya gitmemi istemediklerini sezmekte güçlük çekmedim. Niçin? Bilmiyordum. Şimdi de bildiğimi iddia edemem. Aramızda Amerika'da tahsil görmüş, meslekte çok ilerlemiş arkadaşlar vardı. Bunların bazılarından yakınlık ve dostluk gördüm. Fakat onlar da bu dostluktan korkuyorlarmış, bunda bir tehlike varmış gibi davranıyorlar; büyüklerin ve Müdürlerin gözünden uzak yerlerde yanıma yaklaşmaya dikkat ediyorlar, hattâ onların kulağına lâf götürmesi ihtimali olan adamların yakınında, adeta başka türlü, adeta sert ve soğuk tavırlar takınıyorlardı. Bazı Rus romanlarında, bilhassa Balzac'da gördüğüm tiplere sık sık tesadüf ediyordum. Hiç bir değeri olmayan, fakat hem aldığı maaş, hem de takındığı tavır ile benden çok daha önemli mevki sahibi görünen biri, hiç beklenmedik bir dakikada kulağıma eğilerek :

— Burada etliye, sütlüye karışırsan fena olursun. Büyüklerimiz böyle işleri sevmezler. Senden yüz çevirirler. Bak, ben seni sevdiğim için bunu söylüyorum.

Demişti.

Günler geçtikçe, bütün cesaretime rağmen, içimde çekinmeye, korkuya benzer bir duygunun yerleşmeğe başladığını farketmiyor değildim. Zaman kötüydü ve Avrupa yolları kapalıydı. O kadar pahalılık vardı ki, aldığım paradan bir lira eksilse, açlıktan öleceğime emindim. Başkanın her zaman yanımda, tepemde olduğunu düşünmemek, şimdi bir sual soracak, şimdi bir şeye kızacak diye kuşkuya düşmemek imkânsızdı.

İş hususunda pek o kadar tehlike yoktu. Çünkü iş mevzuuna pek az yaklaşılıyor, pek az işden konuşuluyor, en çok Bakanlıkla olan münasebetlere dikkat ediliyordu. Meselâ Kurumun giriş kapısını çevreliyen camekânlı korkuluk, sırf büyüklerden biri gelir de gözüne hoş görünmez korkusuyla, bir kaç defa yıktırıldı, tekrar yaptırıldı. Aksi gibi her yeni yapılan şekil eskisinden daha çirkin oluyor, daha göze batıyordu. Bu da sebebsiz değildi; Çünkü her yeni şekil için Başkanın fikrine müdahale edenlerin sayısı artıyordu. Burada sayı artması demek, kıymet ve insanlık derecesinin aşağı doğru sukut etmesi demektir. Binaenaleyh ortaya acaip bir kapı korkuluğu çıkınca Başkan evvelâ şaşırdı, sonra dipsiz düşüncelere daldı. Nihayet :

— Şimdi bir şey benzedi.

diyerek, perişan bir vaziyette, odasına çıktı.

Etrafımda daimî bir dikkatin, bir tecessüsün ve yorulmayan bir takibin dönüp dolaşmakta olduğu fikri, bana biraz geç, fakat set bir şekilde bindi: Herkes, benim işe yarar bir adam olduğumu düşünerek benden kaçıyor, fakat arkamı döner dönmez hemen peşime takılıyordu. Daima onların bilmedikleri şeyleri meydana çıkarmağa hazır bir düşman vaziyetinde idim. Küçücük masamdan ve sessiz hayatımdan bir parmak dış tarafa çıkmadığım halde, beni eli kolu git gide sağ sola uzanan bir ahtapot gibi görüyorlardı. Büyüklerle, Bakanlık erkâniyle münasebet kurmağa yelteniyordum ve kurumdaki âmirlerin üzerinden aşarak daha ileriye bakmak fırsatını arıyordum. Bu zannın önüne geçmek için, bazan olduğumdan da daha küçük, daha ehemmiyetsiz bir adam gibi görünmeğe çalıştım. Öyle ol-

mağa içten de razıydım. Ne yapmalı ki, en başta kurumun Başkanı olmak üzere, bir sürü meslekdaşım, bütün Mühendisler, onlara bakarak bütün memurlar ordusu, beni kendi vehimlerine göre tartıp muhakeme etmekte inad ediyorlardı.

Bir uçuruma doğru gittiğimin farkında idim. Fakat elimden hiç bir şey gelmiyordu. Günün birinde kuyruğuma bir teneke bağlıyarak sokağa atacakları şüphesizdi.

Şimdi biraz rahatım. Fakat bunun devamlı olabileceğini zannetmiyorum. Tersine olarak, ecnebi Mütehassıs payeme bir kaç zaman saygı gösterilecek, ondan sonra toplanan hiddet ve kin, eskisinden çok daha keskin bir şekilde patlak verecektir. Bunun önüne geçmek ve açlıktan kurtulmak için, yegâne yapabileceğim iş şudur: Dağlarda bir vazife olmak ve senelerce gözden uzak kalmak. Bunu becerebilirsem hayatım kurtuldu demektir.

Refik Türemen sustu. Elini yine şişeye uzattı. Bu sefer bizi de unutarak, ama farkedilir bir bezginlik tavrını hemen bir libas gibi sırtına geçirerek, homurdandı:

— Ya... Işte böyle kardeş... Ne yaparsın, ekmek parası...

KADER

" E , madem ki ısrar ediyorsunuz, anlatayım. Hoş, bunda anlatacak taraf da kalmadı ya . . Aradan bu kadar zaman geçti. Ölen öldü, kalan ya uçtu ya göçtü. Sular duruldu, tümsekler düzlendi. Şimdi gel de eski günlerin toprağına bel vur. Ya gocunan çıkarsa ? Adaaam sen de . . . Yanmış harmanın öşrü olmaz . .

Silâh sesleri taaa kasabanın dibine gelinceye kadar aldırmadım. Dünkü gün geçmiş gibi gözümün önünde. Bir sabah çoban geldi : Ağa, düşman dört koyunu zaptetti, dedi. Ülen, nasıl zaptedermiş düşman ? Bilmem işte, tüfekler omuzunda, şapkalar başlarında yamacın arkasından çıkıverdiler. Karabaş bile davranamadı, bir kurşunda debelendi. Olur iş değil. Cenabı allahın sayesinde dört koyunla, kırk koyunla yıkılacak adam değildim. Bunun gibi altı çobanım vardı. Dört çift sapan koşardım, bir kaç yüz ağaç zeytinim de vardı. İlle velâkin kanıma dokundu bu iş, çobanı etraf köylere saldım. Kahveye gittim.

Herkes oturmuş, bu işi konuşuyor. Konuşuyor ama mededi benden beklerlermiş. Madem ki iş başa düştü dedik, hazırlanın, bu gece çıkıyoruz. Evde vaveylâ koptu. Karı kızan hem yatakları toplarlar, hem de gözyaşı dökerler. Bre bırakın yaygarayı da şu işi haklayın. Olmaz. Neyse, onları yayla tarafında Çukurpınar'a doğru yola çıkardık. Evin kapısını dayakladık. Caminin

önünde elli kadar suvari birikmişti. Akşam karanlığı çökünce Nallıdere tarafına doğru yola çıktık. Daha evvel çocuklar karakoldan karakola telefon etmişler. Kimi yere adam salmışlar. Bütün gece etraf kasabaları dolaştık. Her yerden yirmi, otuz, elli atlı katılıyordu. Sabaha karşı Kula taraflarındaki Kayabeline vardık. Top sesleri sanki arkamızdan kovalıyordu. Denizli Valisi Fayık beyden haber geldi, yandaki karakoldan bir nefer yollamışlar. Yapmasınlar, etmesinler, emrimi beklesinler diye. Allah allah, artık emir beklemek ne demek ? Ok yaydan çıkmış bir kere. Açtık kesenin ağzını, Kula'dan kazanlar, kepçeler getirttik. Oralarda üç gün kadar eğlendik. Etraftan da, boyuna işaret bekliyorduk. Anlaşıldı ki, en yakın karargâh yedi, sekiz saat ötede. Aman Tilkilikten aşağı yana doğru uzanan yamacı hiç olmazsa bir hafta tutsunlar, biz yetişeceğiz, diyorlar. Bir hafta değil, tam on yedi gün dayandık. Kayabelinin dibine adamakıllı sokulduğumuz için top mermileri ardımıza düşüyordu. Verdik kurşunu, verdik kurşunu. Nefes aldırmadık domuzlara...

On yedinci gün, pestil gibi serilmişiz otların üstüne. Çocukların kimisi yemek pişirir, kimisi tüfek siler. Baktık, bir Mülâzım çıkageldi. Gel bakalım evlât, ne haber, dedim. Efendim, Kumandanın selâmı var. Çok dayandılar, var olsunlar, velâkin sol cenahımız son gayretini de bugün harcadı, çok zayiat vermişler. Kötü bir vaziyete düşmemeniz için, bu gece Eşme sırtlarına doğru çekileceksiniz. Orada bir karakolun telefonu başında bir adam tutsunlar diyor. Belki sabaha doğru yeni bir emir alırız.

Emir başımız üstüne. Çocuklardan ikisini ayırdım, doğru bizim kasabaya gidersiniz, eğer oradaysa bizim kaşık düşmanına söylersiniz. Ne kadar malım,

mülküm varsa satsın, parayı tez toplayıp size versin. Para lüzum etmiş, dersiniz. Bir haftaya dek bizi bulup, parayı elime sayacaksınız. Göreyim sizi. Onların ardından, biz de çadırları söktük, yola çıktık. Fişeklikler hafiflemeğe başlamıştı. Eşmeye, Uşağa, Simava adamlar saldık. Kurşun yetiştirin, diye telefonları çatlattık.

Hiç bir taraftan ses sada çıkmadı. Bir gece yarısına doğru, en ilerki nöbetçi gelmiş, omuzumu dürtüyor. Ulan basıldık mı, diye fırladım. Korkma ağa, bir şey yok, bağların kütükleri arasında kıpırtılar görüyorum gibime geldi. Bir haber vereyim dedim. Hemen kolbaşılara seğirttik. On dakika içinde, hepimiz ayaktaydık. E... O günlerde mevcudumuz iki yüz elliyi aşkındı. Bağ kütükleri size mi siper olur, bize mi, görek bir yol, dedik. Meretler, koyun sürüsü gibi bizi baştırıp yok edesi imişler... Hey oğul, sabahın şafağına kadar, her kütük dibinde bir boğuşma, bir cedelleşme, bir köstebek savaşı oldu, netsem anlatamam. Ortalık aydınlanırken, çadırlara döndük, bizimkiler tanınmaz vaziyette: Yüzlerinde kanla toz karışmış, kulakları yırtılanlar, parmakları ip gibi sallananlar, kaburgaları ezilenler, karnında bir kurşunla geri gelenler... Gülüşmekten bayıldık. Hele bir deli Murat vardı. Suratı o hale gelmişti ki, adını söylemese, öz avradı tanıyamazdı. Üst dudağı ortadan yarılmış, musluk gibi kan akar. Gözlerinin içi çamur dolu. Eli ayağı tutmaz, sürünür gibi yürüyor. Önüme kadar geldi, geldi de sanki kurşunu benden yemiş gibi devriliverdi. Ölen, ne o demeğe kalmadı, ağzından oluk gibi kan fışkırdı. Kakırdadı kaldı. Hey gidi koca deli, hey . . . Toprağın bol olsun, emi?

Bizim avrad yamandır. Herşeyi haraç mezat etmiş.

Kasabada kalan açıkgözler kapatıvermişler. İki heybe dolusu para ile bizim oğlanlar çıkageldiler. Çok aramışlar. Sonra kütüklerin dibindeki leşleri görünce hah, bu iş bizimkilerin işi diye nefes almışlar. Biraz genişledik. Etraf köylerden azık dazık getirttik. Yoksa bizi açlıktan öldüresi idi domuzlar..

Oralarda iki ay kadar bekleştik. Kurşun yardımı da başladıydı. Alt yaylanın gerisinde Osman efenin takımı, Elvanlar'da Bekir beyin takımı çalışıyordu. Onlarla sıkı irtibatımız vardı. Hattâ Osman efe bir tezkere yazıp para da istemişti. Heybenin birini zaten yarılamıştık, geri yarısını da ona gönderdik. Yaman kahramandı, yaman babayiğitti. Haftasına kalmadı, bölüğünün yarısından fazlasiyle beraber şehit olduğunu işittik. Çok acıdık, çok kahırlandık ama, tüfeklerin horozlarını da yere indirmedik o günden sonra... Şaka değil, can pazarı, cana yanmam, toprak elden gidecek.

Vay babam, vay babam... Bir şafak vakti, hep şafak vakti yekinirdi kcratanın oğlu, gök gürültüsü gibi başladı mı taarruz.. Tutunabilirsen tutun, yerimizi kevşetmiş, topları geri çekip ver ediyor yamacın dibine.. Ulan, bakıyoruz, toz duman öbekleri yanımıza doğru tırmanır, durur. Toplanın çocuklar diye bağırdım. Çadırları neyi orada ektik, yan yan kayarak Elvanlara doğru geriledik. Ama herifçi oğlu kurnaz, düzlüğe doğru çıktığımızı görür görmez, namluları o tarafa çevirdi. Bizim oğlanlardan yarısı yok oldu. Bekir beyin takımı kendi derdine düşmüş. Koman kurtlar, koman arslanlar diye gür gür gürlüyor. O günün akşamı Bekir bey takımiyle birleşme kararı verdik. Kendisi, geri çekilip ağalığı bana bıraktı. Ulan Bekir dedim, sen benden akıllısın, yapma. Yoook ağa

dedi, ben senin yanında hizmet etmeği şereflerin şerefi bilirim. Haddim değil sana emretmek.. Koca Kaplan, nettin de öldün? Sen ölecek adam mıydın be...

Böyle böyle hakı hak ettik oğul . . . Burnumuzun dibine kadar sokuldular, geriye doğru git bre git.. Arada sırada bir yumruk atıp bir kaç yüz tanesini yere seriyorduk ama, ne çare.. Sabır gerek dediler. Sabır, sabır... Dişimizi sıktık. Sonunda anasını belledik.

Sen bize bakma.. Otu, ocağı aramağa çıktığımız zaman belimiz bükülmüştü. Kasabada da yol iz bulmak mesele... Çoluk çocuğun peşinden bir hayli sürttük. Neyse, mezarlarını değilse bile izlerini bulduk. Sağ iken bıraktıkları izleri... Zavallı avrat üç çocukla yayan yapıldak Aydın taraflarına giden bir kafileye katılmış. Dağlarda geceliye geceliye yol almışlar. Nazilli'den beri yanda bir çukur var, onun başında yol gösteren delikanlı durdu, durdu da, na burada gömüldürler, dedi. Allahın höyüğü... Neyseleyim, yurt kurtuldu ya dedik, İzmir'e kapağı attık.

İlk günler şu bu bırakmadı. Şenlik, menlik derken, ekmek parası derdi geldi çattı. Okumuş değiliz ki bize bir iş vereler.. Boyun büküp para istemek âr geldi. Şu bu iş gösterdi, beceremedik, ellerimiz kabza yüzünden nasır tutmuş. Neye dokunsak düşer, kırılır. Ülen, bunun sonu ne olacak? Bizim kızanlardan biri, bir yolunu bulup ticarete girişmiş. Limanda mavunalar işletiyor. Oraya kapılandık, kapılandık ama utancımdan çalışamam, yürüyemem, kıprayamam. Sırtım yüke alışmamış, beceremem. Herkes bana yan yan bakar. Bir kaç gün yetti yetmedi, bana müsaade oğul dedim, Ankaradan çağırmışlar, haber geldi.

Heybeyi omuzlayıp handan çıkarken arkamdan gülüşenler oldu. Han parasını allah razı olsun mavnacı

oğlan verdiydi. Zahar ona gülerler dedim. Arkama bakmadan yürüdüm. Menemen boyu budur deyip yola düştüm. Menemen'de ekmek mi dağıtırlar? Aş mı verirler ? Bedava hanlar mı açılmış ? Yooooo. . . . Manisa, Salihli, o bizim yeşil bahçeli Kula, zümrüt Eşme, şirin Elvanlar . . . Gittik, ziyaret ettik oraları... Toprakta acap kanımız kurumuş mu diye kazlar gibi düşündük. Dağ, taş gülüyor. Herkes keyfinde, işinde.. Alaşehir'de kahvenin birine çökmüş ilerki yolları hesaplarken biri merhaba Ağa dedi. Başımı kaldırdım ki bizim tülü Hasan. Ülen ne gezersin buralarda ? Ben arttk buraya yerleştim ağa, işim iş. Tütün alır satarım Âlâ, ben de Ankara'ya gidiyorum. Çağırtmışlar, geçerken tirenden inip şöyle bir dolaşayım dedim de... Hangi tiren? Bu saatte tiren miren yoktur demezmi? Üst baş da hak getire, çocuk anlamış, şuna buna söylemiş. Gelip kahvede bizi ziyaret eden edene... Derken Kömür madenleri için amele arayan biri de çıktı oraya. İşbaşı yaparız seni, rahat edersin, filân diye bir sürü dil döktü, Onunla birlik olduk. Yirmi, otuz kadar hemşeri ile tirene bindik. Ohhhh . . Dizlerim bir rahat etsin, bir rahat etsin . . . Peynir ekmek de çıkardılar. İnsan utanıyor üç gündür açım demeye... Mırın kırın ettik de dinletemedik. İki tayını göğdeye göçürdük.

İşbaşılık dediğin de âlâ hammallık.. Herif tiren parası verdi. Yüzünü kara etmiyelim, dedim ama, namert göğde dayanmaz. Yaş da ilerlemiş. Gece sundurmanın altına leş gibi kendimi atıyorum. Bir lokma bir şey yemeden kendimden geçiyorum. Sabah karanlığı gençler, alay olsun, diye ayağımdan sürükleyip uyarıyorlar . . . Bozuntu vermek olmaz. İçimden doğru bir mavzer sesidir vınlıyor. Vınlıyor ama, şeytana

uymamak gerek. Memleketin işi düzeldi ya, ona bak.

Bir gece yarısı, bohçayı toplayıp oradan savuşuyorum. Bir delikanlı var, yan tarafımda yatar, bana dayı der. Onu da uyarıp, bak diyorum, bir şey aşırıp kaçtı demesinler. İşte bir donla bir gömlek, bir de yün çorap. Şahid ol, allaha emanet ol. Ses etmiyor, uğur ola dayı, diyor...

Yollarda şu bu ekmek veriyor, bizim Milletin gönlü ganidir. Varsa esirgemez. Peki, nereye gidiyorsun dese biri? Allah bilir. Ne demek? Allah bile bilmez. O yalnız işini bilir. Büyük meselelerle uğraşır, küçükleri düşünmez. Sözüm o değil: Ne demiryolu döşemeciliği kaldı, ne de sığırtmaçlık... Ha babam, de babam, yolun sonunu bulmağa bakıyoruz. Günün birinde Sivastayım. Halı pavlikelerine iplik taşıyoruz. Yük hafifliğine hafif, ama geliri de hafif. Şehrin dışında pavlikenin yancağızına bir tahta baraka yapmışlar, sekiz on kişi orada yatıyoruz. Akşam oldu mu, imece ile kaynatılan tencerenin başına geçiyoruz. Allah bereket versin. Lâkin bırakırlar mı? Şeytanın işi yok, denk sırtımda giderken ayağım bir urgana takılıyor, yere kapaklanıyorum. Kalkınayım derken iş anlaşılıyor: Bacağım kırılmış. Bir kaç gün bakıyorlar. Hastanede ney yatıyorum. Çıkınca bir de ne göreyim, yerime başkasını almışlar. Hem benden daha genç, daha ağır yük taşır. Nidelim, gene yol görünüyor. Sıvasın havuzlu otelinin altındaki kahveye gelip çöküyorum. Orada arasıra oturup yarenlik ettiğimiz hemşeriler var. Aşağı yukarı konuşurken memlekete bir tiyatro geldiği haberi çıkıyor. Sokaktan süslü püslü kadınlar geçiyor da lâf oradan açılıyor.

Uzatmıyalım: Bu kumpanyanın Ağası kahveye bir kaç defa gelmiş. Daha izin alamadıkları için boşta duruyorlarmış. Bu adama bilmem ne münasebetle benden bahsetmişler. Saatın birinde buluştuk. Bana kârlı bir iş teklif edeceğini söyledi. Nedir filan derken kendimi o süslü püslü kadınların arasında buldum. Kimisi yanağımı okşuyor, kimisi kucağıma oturuyor, kıkır kıkır gülüyorlar. A... tatlıca bir iş bu. Neyse bir iki gün sonra izin de alınmış. Neme lâzım, hiç bir şey yapmadığım halde herif bana iki lira gündeliği her sabah sayıyor. Derken oyun akşamı beni sandıklardan çıkardıkları allı morlu zeybek elbiseleri, efevari külâhlar neylerle bir güzel giydiriyorlar, kuşatıyorlar. Eski günlerde bizim kasabaya da gelip giderlerdi. O zamandan az buçuk bilirim. İlk evvelâ çalgıcılar çalıp çığırıyorlar. Karılar türkü söylüyorlar. Sonra perde kapanıp arkasında hazırlık görülüyor. Bir tüysüz oğlan var: Hokkabazlık edecekmiş. Önünde bir masa, tenekeden şeker külâhları, hokkalar filân. Tatsız tuzsuz marifetler yapar biteviye... Sonra sıra gelir komikle karısına.. Onlar da karşılıklı maskaralıklar ederler, gülünçlü türküler söylerler. Derken perde kapanıp açılır. Bu sefer, ben, yeşillik bir yerde, önümde nargile, bir ayağım bir dizimin üstünde, keyf ediyorum. Halk alkıştan sanki binayı yıkacak. Yaşa. yaşa, var ol, yaşaaaaaa... Derken kenardan tiyatora müdürü çıkar, iki büklüm selâm verip bıyığını sıvazlar, Hanımlar, Beyler, size kahraman çeteci (...) ağayı takdim ediyorum. Kendisi kurtuluş savaşında şura şura şura şurada şöyle şöyle şöyle şöyle yararlıklar göstermiş, şöyle kaçıp böyle tutmuş, şöyle kesip biçmiştir. Şimdi kendisi yüksek sanat heyetimize şeref vermektedir. Bu kahramanı size tanıtmak için hiç bir fedakârlıktan

çekinmiyen kumpanyamız, bu hizmetinden dolayı ebediyen iftihar duyacaktır. Şak şak şak şak... Alkışlar... Ben kalkıyorum, selâm veriyorum, bir daha, bir daha... Öyle bir şamata, gürültü ki sorma gitsin. Derken güç halle ellerinden kurtuluyoruz. İşimiz de bitiyor böylelikle... Sonra oradan haydi Erzincana, haydi Kemah, haydi Tercan, haydi Erzuruma.,. Dolaş babam dolaş. Kadınlarla, kızlarla haşir neşir olmak tatlı olmasına tatlı. Tatlı ama, nedense bana bir sıkıntı veriyor. Ara sıra içimde o mavzer vınlayışını duymuyor değilim. Artık bizden geçti mi dersin? Bilmem oğul bilmem. Bilmiyon gayri... Sürüklenip yatıyoruz işte...

Talebe Kahvesi

Hukuk Doktoru Faruk anlattı:

(Brüksel) şehri ahalisi içinde, hattâ Üniversite talebeleri arasında birinci büyük harbi görenler eksik değildi. Binaenaleyh içinde yaşadığımız harple (hikâye ikinci dünya harbi devam ederken anlatılmıştır) eski harbi ve bunların Belçika'da uyandırdığı dehşeti mukayese imkânlarına malik sayılabilirdik. Ama mukayeseye vakit kalmadı; düşman birden bire şehrin başına çöktü.

Brüksel ne güzel bir şehirdir, bilir misin? Oradaki havayı Avrupa'nın hiç bir yerinde bulamadım. Canlı mahlûklar içinde (insan) diye bir cins vardır. Bu cinsin (Heyecan) diye tamamen kendisine hâs, diğer mahlûklarla kendi arasında aşağı yukarı en keskin çizgiyi teşkil eden, harikûlâde bir vasfı vardır. İşte bu vasıf, (Brüksel) de milyonların üstüne serilmiş bir yorgan gibi, esner, durur. Hele Üniversite mahallesinde, oralarda, talebe kahvelerinde, bu yorgan, koyu cigara dumanının ve nefes buharının altında, yeni bir milletin bayrağı gibi, renk renk, dalgalanır. Üniversite mahallesi birsürü deri renklerinin, bir sürü ırkların, bir sürü zihniyet ve ruh hâletlerinin çalkalandığı bir denizdir. O denize kenarından ilişen bir genç çocuk, artık kendini kurtaramaz, dalgalara kapılır, derinliklere doğru kayar. Bu derinliklerde (Konfüçyüs) den (Krişna Morti) ye; (Muhammed) den (Marx) a kadar bütün dinlerin, mezheplerin, ekollerin; birbirine karışmış, bir-

biri içinde kaynaşıp perçin olmuş, donmuş selleri akár Bunlardan hangisi daha evvel önüne çıkarsa o genç, artık o selin damlasıdır. O selle beraber çağlıyanlar, şelâleler vücuda getirir ve gerekirse, o selle beraber kurur gider.

Bu denizin ortalık yerinde (Tourelle) adlı bir kahvehane vardır. En tenha zamanında içinde iki bin kişi oturur. Uzaktan (Tourelle) kahvesi, tepesinden gökyüzüne doğru kalın bir duman bulutu fışkıran (500) transantlantik bacası hacminde, devasa bir kule gibi görünür. Yaklaşırsınız : Deniz gibi uğuldar. Yüzünüze vuran hava her adımda bir santigrad daha ısınır. Sıra sıra genç kafalar mermer masaların kenarında, sallanır, dururlar. İki koltuğunuzun altında iki sıcak rüzgâr, kahveye girersiniz. Tam karşınızda, pencereler arasındaki öldürücü hava cereyanının göbeğinde, bir sarı saçlı Alman (Hukuk Düvel) e çalışır. Onunla girsek dirseğe gelmiş bir Hollanda müstemlekelisi, sağ elindeki mendille ensesinin terini silerken sol elinin avucuyla kıvırcık saçlarını düzeltir. Karşısında, erik gibi gözlerini kapıya dikmiş, durmadan dudaklarını ısıran, esmer, parlak tenli bir İtalyan kızı ; elli santim dipte tek başına satranç temrinleri yapan upuzun burunlu bir İngiliz delikanlısı vardır. Kademe, kademe sağa, sola, ileriye, geriye açılırsınız. Birer Çin feneri halinde dizi, dizi başlar, camlı kapılara, geniş pencerelere doğru açılırlar, genişlerler, uzaklaşırlar. Bu nehir, yüzmetre ötede (Tourelle) in dört duvarını yıkarak, meydana vurur ve merkezden muhite doğru durmadan fışkırarak, kabararak, gürüldüyerek, akar...

(Tourelle) e girdinizse çıkmayınız. Orada oturunuz, yiyiniz, konuşunuz, kavga ediniz, yumruk yumruğa geliniz, uyuyunuz ve sevişiniz; avucunu tavana doğru

açmış ve bu avucun içine üst üste dört kat tepsi dikmiş; bu tepsilerin her birine yirmişer aded bardak sıralamış olan beyaz ceketli garson yanınızdan tebessümle geçer ve ta ilerde bir iskambil kâğıdı demetinin üzerine yanağını dayıyarak uyuyakalmış bir Japon iktisad talebesinin önünde, büfeye doğru nağra atar :

— Bir Apsent !!!...

O civarda oturanlar garsonun nüktesine, biraz geridekiler sesine, daha uzaktakiler yüzündeki çizgilere, kahkahalarla gülerler, Bu kahkaha bir kaç saniyede bir kaç yüz kişinin hançeresinde oynamağa başlar. Geri yanı artık gülenlere gülmektedirler.

Ders saatini, (Tourelle) de nadiren garsonlar, bazı durgun havalarda çıngıraklar, fakat ekseriya talebelerden biri ilân eder. O zaman bina, bir orta -zaman kervansarayı gibi inlemeğe başlar. Bardak, tabak dağları devrilir; masalar birbirinin üstüne yığılır; birbirinin omuzlarına fırlıyan, önündekinin bacaklarının arasından geçen; geridekinin kasığına yumruk atan, döşemeye dayanmış birinci kat insanların omuzlarında, omuz hizasından itibaren tavana yükselmiş ikinci kat insanlar, Canbazhane ihramları, atlı karınçalar, kadın çığlıkları ve birbirine dolaşan bacaklar...

***

Biz dört arkadaş ayni masada otururduk. Hepimiz Hukuk Fakültesinde idik ve bütün günlerimizi, aşağı yukarı, beraber geçiriyorduk.

Bunlardan biri, bir Alman yahudisi idi. Çok kısa boylu, beyaz denilecek derecede açık, mavi gözlü, saçları elbise fırçası gibi tepesinden ve şakaklarından fışkırmış, bir kelime ile çirkin mi çirkin bir delikanlı...

Ağzı daima yarı açık durur ve sapsarı dişlerinin arasından kravatına ikide bir, bir salya ipi sarkardı. Bu sebebden kırmızı kravatının düğüm noktasından biraz aşağıda siyah bir leke hasıl olmuştu.

Fakat bu herif bir kere konuşmağa başladı mı, artık ne kravatının lekesi, ne salyasının ipi, ne de sarı dişleri görünürdü. Onun kafasının içinde acayip bir makine kurulmuştu ki, makinelerin bütün faydalarını haizdi ve bütün zararlarından, kusurlarından münezzehti. Sıkıntı çekmeden, bilhassa durmadan söylerdi. Sözünün başlangıcında orada bulunan biri, artık sözün sonunda da orada bulunmağa mahkûmdu. Müthiş bir inançla (Marks) a inanıyordu. Zaten konuştuğu mevzuların, beklediği fırsatların, kafasının fevkalâde makinesini döndüren meselelerin kâffesi de, (Marks) a ait olanlardı. Hemen hemen grupumuzun riyaset makamını işgal ediyordu. Biz ona, inandığımız için değil onu sevdiğimiz için tâbi oluyorduk. Baştan epeyce mukavemet göstermemiş değildik. Bilhassa ben, onun fikirlerine karşı çok evvelden edinilmiş bir kanaate belimi dayıyarak, vakit vakit nefrete ve hiddete kadar yükselen bir aksülâmel gösteriyordum. Sonraları, yani bir yıl kadar sonra, tavrıma bir istihza ve istihfaf maskesi giydirdim ve onu sükût içinde dinlemiye razı olmamı, yorulmadan usanmadan, onunla meşgul olmamak ve ona ehemmiyet vermemek şeklinde tevil ettim, durdum. Ama hem ben, hem de o, zorla tâbi ve metbu vaziyetine düştüğümüzü, o kendisinin âmir, ben kendimin memur olduğumuzu pekâlâ biliyorduk. Bu karşılıklı riya oyunu, birbirimizden müthiş bir şekilde ayrıldığımız son güne kadar, zerrece bozgun vermeden devam etti.

İkinci arkadaş, Alman yahudisinin sevgilisi olan ve

dört yıldanberi onun peşinden giden çok güzel bir Polonyalı kızdı. (Tourelle) i ve üniversite salonlarını sıcak bir koku ile dolduran binlerce genç kızın içinde, başından sonuna kadar, daima bir prenses gibi dolaşmıştı. Her köşede merak uyandırırdı ve bir masaya doğru yürürken, yalnız eteklerile dokunduğu insanların değil, yalnız gözlerile dokunduğu insanların da değil, fakat bütün köşenin ve elli metre kare içindeki bütün muhitin kalbine çarpıntı verirdi.

Bir zamanlar onunla beraber gezdiğimiz için biz bile âlemin dedikodu mevzuu olmuştuk. Türk arkadaşlar talebe cemiyeti toplantılarında yanıma oturmak için itişip kakışırlardı. Reisin yüksek sesle okuduğu rapor, benim fısıltı şeklinde anlatmağa çalıştığım hikâyenin içinde kaynayıp giderdi. Bu hikâye belki yüz defa anlatılmış, fakat kimseyi inandıramamıştır. Onlar inanmasa da ben bu şüpheye hayret etmekten asla kendimi alamazdım. Bu arkadaşlar (İzabel) i yakından tanımıyorlardı. Tabii olarak benim hayretimi de anlıyamazlardı. (İzabel) ile yahudi (Gang) arasındaki münasebetin şeklini, mahiyetini bilmeden de, doğrusu, inanmamakta haklı idiler.

Bu münasebeti anlatmak da pek kolay iş değildi hani.. Bizim buralarda, iki insanı birbirine bağlıyan sebeblerin daima gözle görülür şeyler olmasını istemek âdettir. Hakikate uygun olduğu için en doğru hareket tarzının da bu olduğu inkâr olunamaz. Dünyanın neresinde olursa olsun çirkin bir erkeğe âşık olan güzel bir kadının sevgisini hakikî saymazlar. (Ya parası içindir, yahut da başka bir çıkarı vardır) derler. Ne kadar doğru değil mi? Değil mi söyle, doğru değil mi?

Hayır dostum, hayır... Doğru değil, yanlıştır : Köküne kadar yanlış : İşte (Gang) ile (İzabel) arasındaki

münasebet buna güzel bir misal olabilir. Gang, fakirdir. Okadar fakirdir ki ekmeğini, bir şapka mağazasında modellik eden İzabel temin eder. Gang çirkindir. Okadar çirkindir ki, iğrenmeden suratına bakmak imkânsızdır. Fakat Gang, (zeki) dir. Gang, (idiealist) tir: Gang, (konuşmağa başladığı zaman) herkes susar, (onu) dinler. İzabel de bu dinleyiciler arasındadır. Onu dinlemekten bıkmaz, usanmaz, bilâkis... Bilâkis o, mavi gözlerini parlatarak çenesini oynatmağa başlayınca. Gang için ördüğü yün yelek uzun sarı şişlerle beraber dizlerine doğru kayar. Gözlerini ona diker, alâkadan ziyade ihtirasa benziyen bir inadla, şehvete benziyen bir yarı baygınlık içinde, Gang'ı dinler. Gang, sözünü, ya kısık bir kahkaha veya bir buzlu kahve ile bitirir. O zaman İzabel de uyanmış bir medium gibi örgüsünü tekrar kaldırıp işine koyulur.

Bir tavan arasında otururlar. Kızın kazancının yarısı ev kirasına, yemeklerine, giyeceklerine ve kitaplarına gider. Bakiye yarısı da (Tourelle)e verilir. Çünkü Gang, konuşurken mütemadiyen kahve içer. Bu o kadar yekûn tutar ki kazanclarının yarısını götürür. İzabel bu hali sükûnet ve memnuniyetle karşılar. En son kahve ziyaretinden, ekseriya gece yarısı eve dönerlerken kocasını tekrar masaya oturtur ve bir çocuk gibi alnındaki terleri tenteneli mendiliyle silerek :

— Ne olur, Gangcığım, der, bir buzlu kahve iç de, öyle gidelim.

Üçüncü arkadaş bir küçük Alman kasabasından kalkmış, büyük sele kapılarak bu şehre, Hukuk Doktorasını yapmağa gelmiştir. Sapına kadar Nasional Sosyalist'tir ve müthiş şekilde kavgacıdır. Adı Volf'tur.

Şimdi bu çocuğu anlatmak için beşinci bir unsurun, Jan isimli bir Fransızın adını da anmak gerekiyor.

Jan, esas itibarile bizim gruptan değildir. Fakat Volf ile o kadar ahbaptır ki, şık sık onu da aramızda görürüz. İkisi biribirini tamamlıyan iki yarım elma kadar biribirlerine benzerler. Daima ve durmadan kavga ederler, fakat lokantada karneleri birdir. Odaları, eşyaları birdir. Zevkleri, fikirleri birdir, siyasî kanaatlerinde bile çok kere birlik göze çarpar. Bu nasıl olur, diyeceksin? Olurdu işte; Hem de Jan'ın koyu bir sosyalist olmasına rağmen. Bak anlatayım:

İkisi de harbin aleyhinde idiler. Volf, Hitlerin harp edeceğine ve harp taraftarı olduğuna inanmazdı. Hattâ o sıralarda ortaya çıkan bazı hâdiseleri ele alarak bu fikrini misallerle izah ve ispat etmek imkânlarını bile buluyordu. İkisi de hakikî müstahsilin sermaye elinde esir olarak yaşamasına atar, tutarlardı. Bazan o dereceye varırlar ve öyle gürültü ederlerdi ki, Gang bile ayağa kalkarak:

— Ooooo, Bu kadarı da fazla, diye bağırırdı.

Esasta bu kadar birleşmiş görünmelerine rağmen teferruatta ve küçük meselelerde müthiş bir ihtilâfa düşerlerdi. Hattâ yalnız oldukları zaman bu hâl, devamlı bir âdet hükmüne girerdi. Bizden ayrı bir masada oturduklarını gördüğümüz zaman:

— Hah, derdik, nerdeyse pandomima kopacaktır.

Gerçekten birkaç dakika sonra sesleri büyümiye başlar, el kol hareketleri çoğalır, evvelâ cıvarlarındaki, sonra yavaş yavaş muhitlerindeki masalardan (susun yahu, kapayın çenenizi, sizi mi dinliyeceğiz) diye itirazlar başlardı. Onlar bunları duymazlardı bile: Devam ederler, biribirlerine yumruk sallarlar, horoz gibi gagalarını uzatıp ibiklerini şişirirler, sonra yerlerinden fırlayıp iki aksi istikamete doğru hızla, uzaklaşırlardı. Böyle olurdu da araları açılır mıydı? Ne

münasebet?! ikisinden hangisi terini daha evvel soğutursa ötekini aramağa çıkardı. Çabucak buluşurlar ve bir masanın başında piket oynamağa başlarlardı. Kahkahalarla gülerlerdi. Biribirlerinin burunlarına vururlardı. Sonunda ufaklık paralarını bir araya katıp sayarlar, sandviç bedelini güçlükle öderler ve gezmeğe çıkarlardı.

Bütün Üniversite onları tanırdı. Bir zamanlar, daha biz Brüksel'de yokken, ikisi birden bir kıza tutulmuşlar, Herkes ne olacak diye beklemiş. Kız da hakikî olarak ve birini ötekine tercih etmeden ikisini de seviyormuş. Ama gerçek bir sevgi ile! istersen inanma! Günün birinde anlaşılmış ki kızla, bir gün Jan, bir gün Volf geziyor. Sıra kimde ise sabahleyin erkenden kalkıp odadan çıkıyor. Diğeri o gün akşama kadar onların bulunabileceği yerlere, hattâ Üniversiteye ve Tourelle'e uğramıyor. O gün için müşterek odadan istifade hakkı da kızla beraber olana aid. Böylece bir kaç ay yaşamışlar. Günün birinde kız ortadan yok olmuş ve eski hayatları, hiç bir şey eksilmemiş gibi, yeniden başlamış.

soranlara:

— Bıktık, ayrıldık.

Derlermiş.

Japonya'nın Çine saldırdığı haberi Tourelle'de bir bomba gibi patlamıştı. Herkes bunu konuşuyor, gazeteler masalara çarşaf gibi serilmiş, saçlar mermerlere doğru sarkmış, salon arı kavanı gibi uğulduyor.

Ben o gün her günkünden biraz daha erkence kalkmıştım. Gazeteleri biraz evvel yatakta okuduğum için bugün burada bir fevkalâdelik olacağını tahmin ediyordum. Nitekim yarım saat geçmeden kahvenin içinde elden ele bir takım kâğıt parçaları dolaşmağa baş-

ladı. Bu kâğıtlardan bir kaçının etrafımda hışırdadığını hissettiğim dakika, fena halde korktum, sarardım, Hemen kalkarak şapkamı kaptım, kapıya doğru yürürken dehşetle gördüm ki, kapı, bir kaç kişi tarafından tutulmuştur. Bunlardan biri kâğıtlardan bir tanesini avucuma sıkıştırdı. Kulağıma eğilerek:

— Korkma, dedi, gün bugündür.

Hızlı, hızlı Gang'ların sokağına doğruldum. Avucumda terden dağılmak üzere olan kâğıdı bir an evvel okumak için göğüs kemiklerimin içinde keskin bir sabırsızlık sancısı duyuyordum. Fakat her tarafta uzun pelerinli polisler dolaştığı için buna bir türlü cesaret edemiyordum.

Gang'ların sokağı tenha idi. Ta ilerden, başı öne eğik, bir adam geliyordu. Bu Gang'dı. Ona doğru koştum. buruşuk kâğıdı eline verdim. Sükûnetle açtı. O zaman ben de burnumu uzatarak okudum. Bu, Japon Elçiliği önünde, o gün saat 17 de hazırlanan bir nümayişe ait davetiye idi.

Gang kâğıdı avucunda sıktı ve yere attı. Gözlerini yüzüme çevirdi:

— Gidecek miyiz?

— Bilmem, dedim.

— Mesele değil!

Tourelle boşalmıştı. Kâğıtları dağıtmağa gittikleri belli idi. Bir kenara oturduk. Onun konuşmak istemediğini anladım. Volf'u beklemeğe başladık.

Bir kaç dakika sonra Jan'la beraber dapıda göründüler. Karşımıza oturmalarile münakaşaya başlamaları bir oldu.

Esas itibarile Japonya'nın haksız olduğunda birleşiyorlardı. İkisi de bunu canice bir tecavüz, bir vahşet hareketi, bir suikast olarak vasıflandırıyorlardı. Fakat

Wolf, bundan ayrı olarak, Japonya'nın nüfuz ve kuvvetinin gittikçe arttığını, bunların yaşıyabilmeleri için bir hayat sahasına muhtaç olduklarını söylüyordu. Jan bu fikirde değildi. O, hayat sahası sözünün uydurma bir şey olduğunu, her milletin kendi keyfine göre ihtiyaçlar ve zaruretler uydurarak, bu ihtiyaç ve zaruretlere bağlı nazariyetler ortaya artmasının, sonra tatbikata geçerek masum milletlere saldırmasının, hayvanca bir iş olduğunu ileri sürüyordu.

Ben ve Gang, söze karışmadık. Biraz sonra sükûnet bulacaklarını ve seslerinin cinsine nazaran ayrı ayrı iki istikamete gideceklerini biliyorduk: Zaten istikamet ler şimdiden ayrılmıştı. Bunları birleştirmenin yolu olmadığını Gang'da takdir ediyordu.

O gün akşama kadar şurda, burda vakit geçirdik. Fakültede istemiyerek iki derse girdik. Çıktığımız zaman saat beşe geliyordu.

Gang yanımızda yürüyen İzabel'e:

— Sen eve git, ben birazdan gelirim, dedi. Kız ses etmeden hepimizi selâmladı ve sokağı saptı.

Meydanlık, hıncahınçtı. Ben, sırf seyretmek için bir kenar köşe seçtim. Gang, jan ve Wolf, o insan denizinin ortasına vurdular, bir dakika sonra da gözden kayboldular.

Şuna dikkat ettim: Talebeler arasında bu işe dair hiç bir hazırlık yapılmamıştı. Hiç bir maksadları, gayeleri olmadığını da biliyordum. Böyle olduğu halde, içlerinden biri sesini yükseltince, gürültüsü gökyüzüne vuran o kalabalık, birden susuyor ve dinlemeğe başlıyordu. Arasıra koparılan yaygaralarla ve salıverilen çığlıklarla bu tok ses ikiye bölünüyor; fakat hatibin hazırlığı ve zekâsı nisbetinde az veya çok sürerek, yine kesiliyor; öyle ki, nutuktaki vahdet ve akış, hiç

bozulmuyordu. Bunu, benim gibi seyirci vaziyetinde bulunan, yanı başımdaki kırklık talebeye açtım.

Evvelâ güldü, sonra:

— Yanılıyorsunuz, dedi. Bunlar hazır nutuklardır. Her zaman, her yerde söylenir: Daima değilse de, ekseriya ayni ağızlardan çıkar. Bu gün japon Elçiliği önünde, yarın Profesörler dairesi kapısında, öbürgün Omnibüsler şirketi idaharesinde. Daima Hürriyet, müsavat, Adalet!

Lâfını bitirmemeşti ki, uzaktan atlı polislerin dört nala üstümüze doğru geldiklerini gördük. Bir dakikada meydan toza, dumana boğuldu. Kaçan kaçtı: Tutulan tutuldu, ezilen ezildi.

O akşam Tourelle bomboş kaldı.

* * *

Orada talebe hayatı, hergün içinden yeni bir sey fışkıran, sırla dolu, dışyüzü durgun, dibi hareketli bir havuzdur. Saf Profesörler, ortazaman valileri ve sağ cenah gazeteleri, bu havuzun yüzüne bakarlar ve mesut olurlar. Propagandacılar, uyanık fikirli idealistler ve orospular, dibi ile meşguldürler. Oraya nüfuz etmeğe, orada olup bitenleri anlamağa çalışırlar. Tourelle çevresinde yalnız talebelerle düşüp kalkan, onlarla yeşıyan ve sadece onlardan zevk alan bir sürü umumi kadın vardır ki, bunlar, derse girmeyen bir nevi talebe zümresi teşkil ederler. Hocaların huyunu; hangisinin kırık, hangisinin bol numara vermek itiyadında olduğunu, hattâ inandıkları fikirleri ve nazariyeleri, kırk yıllık talebelerden daha iyi bilirler. Üniversite'ye kaydolunan yabancı bir genç, ilk günlerde bunlarda birine çatar ve bu kadın, ona, dünya ile

beraber Üniversite'nin iç yüzünü de öğretir. Çoğu paraya önem vermez. İçlerinde, bir diplomattan veya bir fabrikatörden alacağı bin franga, bir Fen talebesinin ısmarlıyacağı bir fincan kahveyi tercih edenler çoktur. Sıvama bir yaldız gibi ilim ve kültürle süslüdürler; daima kahkaha ile gülerler ve hemen hemen uyku uyumazlar:

Bütün bu hayatın içine yeni ve büyük bir unsuru (Vanderveld) in ilâhi çehresini katmak sırası artık gelmiştir. Bunu yapınız ve günleri, ayları, yılları üstüste yığınız. Dünya çalkanır; hudutlar, solucanlar gibi, eğrilip büğrülür; insan ırmakları sağa, sola akar. Nağralar Avrupa'nın ufuklarında gürler ve hârp, kapının tokmağını çalar.

Hiç unutmam: İlk harp haberini Gang'la İzabel'in tavan arası odalarında almıştık. Bu odanın dört köşesine yirmi santim mesafeye kadar yaklaşan büyük, hantal masanın etrafına dizilmiştik. Ev sahipleri, jan, Wolf ve ben orada idik. Poker oynuyorduk: Fakat öyle bir poker ki, dışarıdan ansızın gelecek olan bir yabancıyı, oyun oynadığımız zehabına düşürmek için oynanıyor denilebilirdi. Buna rağmen hiç konuşmuyorduk ve param parça olmuş kâğıtların fışırtısı ile omuzlarımızın gerisinden gelen caddenin nefesini dinliyorduk. Bu cadde, derinde, altmış metre aşağıda idi. Birden bu nefes, bir ses oldu ve bir yarık şeklinde açılarak bize doğru uzandı:

— Havadis, harp başladı, harbi yazıyor, havadis !

Kafa kemiklerimiz donmuştu. Herkes kâğıtlarını usulcacık çuhanın üstüne bıraktı. Jan fırlayıp çıktı.

O geri dönünceye kadar, yıldırım gibi kayan bir zaman beşiğinin içinde, ümitsiz, ama hayalle dolu, bekledik. Kapı arkasına devrildi ve Jan, son adımını

içeriye attı, masanın dibine yuvarlandı. Ona bakmayı düşünen yoktu. Gazeteyi pençinleşmiş avucundan çıkardık ve kafalarımızı birbirine dayıyarak okuduk. Kaç dakika bu vaziyette kaldığımızı şimdi hatırlıyamıyacağım. Fakat yerlerimize çöktügümüz zaman benim farkedebildiğim manzara şu idi: Wolf ve Jan, ne mana ifade ettiklerini ne o gün, ne de bu gün kestiremediğim bakışlarile, birbirine bakıyorlardı. İzabel'in ıztırapla gerilmiş suratı mosmordu ve gözleri Gang'a çevrilmişti. Gang'a gelince: Başı öne sarkmıştı ve sarı yanaklarından iki iri damla, buruşuk gerdanına doğru kayıyordu.

Hemen hemen hiç konuşmadık. İzabel lâciverd perdeleri kaldırınca odaya bulanık bir şafak doldu ve Jan'la Wolf, ikisi ayni düğmeye bağlıymışlar gibi, ayaklandılar. Herkes onlara bakıyordu. İkisinin de gözleri yaşlı ve kolları açıktı. Yekpare bir vücud halinde birbirlerinin göğdelerinde kaynadılar ve yanaklarını birbirlerinin omuzlarına dayıyarak, o güne kadar İzabel'de bile görmediğimiz bir zaaf nöbeti içinde, hıçkırmağa başladılar. Ne yapacağımızı bilmiyorduk. Ben Gang'dan, hattâ İzabel'den meded umuyordum. Halbuki onlar, iskemlelerine mıhlanmış gibi hareketsizdiler. Yalnız İzabel'in soluk dudaklarından bir kaç kelime dökülebildi:

— Zavallı çocuklar. Ne kadar da sevişiyorlardı!

Jan'ın ağzından çıkan her kelime bir ateş parçası halinde, ciğerlerimize yapışıyordu:

— Wolf, diyordu, sevgili kardeşim, ben gidiyorum. Senin Milletine karşı harp edeceğiz. Çünkü beni yaratan, Alman olarak yaratmıştır. Vazifemi görmeliyim. Fakat Gökte Tanrı, yerde insanlar ve mezarda Annem şahid olsun ki, siperde karşıma sen çıkarsan ve ben

seni seçebilirsem, tüfeğimin namlusunu başka tarafa çevireceğim. Ölümüm bahasına da olsa, şerefim bahasına da olsa, seni öldürmiyeceğim.

Genç artık yere bakmıyordu. Herkesden evvel duygularını açığa vuran sabırsız kafası, ıslak dudaklarının arasından, mırıldanıyordu :

— Bunlara lüzum yok, çocuklar, bunlara lüzum yok.

Ne garip tesadüftür veya insan ne garip makinedir; o anda, bakın aklıma ne geldi :

Vanderveld'in o meşhur umumî derslerini verdiği bir gündü. Ön sıralarda yer alabilmek için vaktinden üç saat evvel sınıfta idik. Herif, uzun sivri boyu ile kuru suratının ve geniş siyah şapkasının dekorunu binlerce talebenin kalbinde kurmuş, bir takım dramlar oynayıp duruyordu.

O gün de hergünkü gibi İzabel kâğıdını hazırladı ve Vanderveld'in ağzından çıkan kelimeleri, harf kaçırmadan, kâğıda geçirmeğe koyuldu. Fakat gene her zamanki gibi Gang, elinin tersile kâğıtları onun önünden itti, ağzının köşesini bükerek :

— Buna lüzum yok, buna lüzum yok.

Dedi.

O gün hepimiz, bu hareketi biraz kötüce, biraz ukalâca bulmuştuk. O bunu çaktı. Konferans bittikten sonra cümle kapısında bizi durdurdu. Parmağile işaret ettiği noktaya baktık: Kaldırımın kenarında dev gibi bir otomobil horulduyordu. Bir kaç saniye bekledik. Kuru surat ve geniş kenarlı şapka kapıda göründü. Sandık ki kalabalığı görünce coşacak, o müthiş ağzını açacak ve o devirde bütün Brüksel'i iliklerine kadar donduran sesile bağıracak :

— Arkadaşlar, bir buçuk milyar sefil, aç ve yoksul

insanla, bir kaç bin tok, bahtiyar ve varlıklı insan arasındaki bu cidal...

Demedi. Konuşmadı. Koşarak otomobiline sığındı ve uçtu. Binlerce terli, genç avuçtan fışkıran alkış şakırtısı, kaldırımlara sıvaşıp kaldı.

O zaman, Gang'ın neden (Buna lüzum yok) diye İzabel'i not almaktan menettiğini anladık ve bu sefer biz utandık..

*
* *

Jan Fransa'ya, Wolf da Almanyaya hareket ettiler. Tourelle o günlerde eskisinden daha kalabalık oluyor ve herkes, sabah, akşam, genç ihtiyar, kadın erkek, herkes, lüzumlu lüzumsuz, vakitli vakitsiz, açken veya tokken, kitap üzerinde veya kahvaltı arasında, apsent kadehi başında veya iskambil kâğıtları arasında, herkes; harpten bahsediyordu. Harpten!.. Harp başlamıştı, harp!.. Tourelle'in tavanları, camları, mermerleri iniliyordu: (Harp) diye bağırıyordu. Gazeteler duvar ilânları, profesörler ve sokak kadınları feryat, ediyordu : Harp ! Harp ! Hoparlörler gürlüyordu : Harp var, Harp ! Talebeler ellerinde bayraklar, gırtlaklarında şarkılar, sürüler halinde sokakları dolaşıyorlardı :

Harp!.. Harp! . Harp!..

Liej'in milyonlara karşı çelik göğsünü nasıl gerdiğini, nasıl dayandığını, nasıl, nasıl inat ettiğini anlatıyorlardı. Sokaklar birer ırmak yatağı haline gelmişti : Çelik miğferlerin teşkil ettiği madenî bir sel bu yatağın iki kenarını zorlıyarak akıyordu. Her cadde köşesinde, her dönemeçte, her meydanda, yüz binlerce göğüsten mürekkep koro yığınları, taburların yanına katılıp, yoruluncaya kadar gidiyorlardı. Kimse, kimse-

yi görmüyor, kimse kimseye bakmıyor, biri ötekini dinlemiyor, herkes bağırıyordu.

Kendimi bu et ve ter akıntısından sıyırdım ve Tourelle'e girdim. Gang'la İzabel köşede idiler. Fakat beni her zamanki gibi karşılamadılar. Yanlarına iliştim:

— Ne oluyor? dedim.

— Hiç, dedi Gang.

Kız suratını eğmişti elinde Gang için bir yelek ve şişler olduğu vakit pek tabiî görünen bu tavır, bugün bana mânasız geldi. Örgüsü elinde yoktu ve zaman, başkaydı.

Neden sonra:

— Ne olacak dedi, yiyecek ekmeğimiz yok.

Gang'ın dirseklerile masayı çatırdattığını duydum.

Yiyecek ekmekleri yokmuş. Fakat yiyecek ekmekleri olmadığı günler eksik değildi. Bu ilk defa olmuyordu. Eksilen şeyin sadece ekmek mi, yoksa daha müthiş, daha korkunç bir madde mi olduğunu kestiremiyordum. Bu maddeyi tayin edemiyordum. Bunu anlamak için elimden gelse dünyanın bütün ekmeklerini oraya yığmağa ve:

— İşte ekmek, alın, fakat yalvarırım ayrılmayın. Beni inandığım şeylerin birinden ayırmayın! Bana acıyın!

Diye bağırmağa hazırdım. Hazırdım, Hazırdım buna.. Çünkü onların üzerlerine bakarken, ayaklarımın altından son toprak kademesinin de kaymağa başladığını hissediyordum.

Hiç bir şey para etmedi. Ertesi gün garson, İzabel'in patronu ile beraber Amerikaya kaçtığını ve Gang için bir pusula bıraktığını haber verdi:

— Pusula nerede? dedim.

— Yarım saat evvel sahibine verdim.

— Nerede şimdi?

— Okur okumaz çıktı.

Kapıyı omuzla açtım ve fırladım.

Şimdi burası, bu meydan, bu cadde, burası, görülmedik bir hâl almıştı : İnsanlar birbirini çiğniyerek koşuşuyorlardı. Yere düşmüş bir kadını kaldırmak için iki büklüm eğilmis bir erkek artık doğrulamıyor, o da yere, kadının yanına yığılıyordu. Gökyüzü ağlıyan, bağıran, inliyen ve uluyan kuşlarla dolmuştu. Otomobiller ve arabalar, tekerleklerini çocukların göğüslerine batırarak koşuyorlardı. Diziyi yarıp ikinci bir diziye dayananlar, bir müddet çabaladıktan sonra, kaynayıp gidiyorlardı. Gang'ın sokağına doğru ilerlemek için her adımda yeni bir ezilme ihtimali, yeni bir dalga sademesi ve yeni bir ölüm tehlikesi atlatıyordum. Kapıda, bütün apartman kiracıları, beton bir külçe halinde pervazlara yapışmışlar, kıpırmadan duruyorlardı. Yere düşmemek için omuzlarına asılarak merdivenlere doğru:

— Gang! Gang!..

Diye bağırdım.

Siyahlaşmış yüzlerden biri oynadı ve:

— Gang öldü.

Dedi.

Gang öldü mü? İşte bu olmaz. İşte bu olamaz. İşte bu imkânsız. Gang ölmüş. Dünyada ölmiyecek, öldürülemiyecek tek adam varsa o da Gang'dır. Canım, hayatın, hareketin temsilcisi, herkesten fazla yaşıyan, hayat dolu, som hayat ve can olan Gang ölsün ha? İşte bu olamaz.

— Öyle ama, öldü işte. İstersen git bak. Gerdanına bir çakı saplamış. Kiracıları uyandırmak için bütün kapıları dolaştım. Onunkisi açıktı. Şöyle bir iteyim dedim, Arkasına dayandı kapı.

Masanın dibine uzaumış, kanı dere gibi akmış. Kim

görecek şimdi kaçı? Herkes başının çaresine bakıyor. A.,. durun geçelim ayol... Deli misiniz? Geliyorlar. Görmüyor musunuz, geliyorlar yahu...

Bir çığ gibi üzerime boşandılar... Gözlerim yarı kapalı, ayaklarım yerden kesilmiş, beynim uyuşuk, gidiyordum. Deminki sesler, konuşmalar, artık derinden geliyordu. Sanki bir odada, en tepedeki odada, İzabel'le Gang'ın odasında idim.

Sanki poker oynuyorduk. Kimse konuşmuyordu. Kulaklarımda partal kâğıtların hışırtısı ve derinden, çok derinden gelen incecik, masum seslerin feryadı:

(Harp, harp var, harp...)

Altındağ

Bizim sınıfımızın görüşüne göre, Altındağ'ın toprağı da, evleri ve insanları da pek işe yarar şeyler değildir. Ama hatır, gönül saymadan düşününüz ve dobra dobra söyleyiniz: Kupkuru, cansız ve çirkin bir dağ parçasından ibaret olan bu yayvan etekli, çirkef ve çöple mayalanmış siyah topraklı, ıslak ve pis kokulu tepe; nasıl olur da medenî bir şehrin kıyısında barınır? Eğer tabiat, dedikleri gibi, biraz hesaplı, biraz muvazeneli ve biraz akıllı olsaydı, Ankara'nın şu güzelim kartal yuvasının dibine bu korkuluk kabilinden uydurma tepeciği getirip oturtmazdı. Bilmem o taraflara doğru dişinizi sıkıp şöyle bir sarktınız mı? Asfaltın hangi noktasından başlarsanız başlayın, ilk adımlardan itibaren, hemen bozuk bir yokuşun dik zaviyesini alnınızın ortasında bulacaksınız. Bu yokuşun iki yanlarındaki küçük dereciklerden hemen daima siyah helâ ve bulaşık suları akar. Bu derecikler daha yukarılarda dik kayaların arasından münasip birer mecra açamadıkları için, taş meydanlıklara yayılıp serilmiştir. Amuden duran birer meydancık büyüklüğündeki yamaçlar, yukarılardan atılan çöp yığınlarının, gübre ve müzahrafatın birer sergisi halindedir. Çok yerlerde yirmi metre yukarıdaki bir barakanın çör çöpü, dik kayadan kayarak, aşağıdaki evin damına yığılır. Kışın buzlu aylarında bile karanlık sokaklar, Bent deresi gibi kokarlar. Bu sokakların iki taş duvarı, biribirinden

en fazla iki kuleçlık bir mesafe ile ayrılmıştır ve şayet kollarınızı açıp yürürseniz parmak uçlarınız sık sık bu duvarlara değer. Değer de vıcık vıcık olur- Sanki koca şehirde başka yer yokmuş gibi, bir sürü insanlar buralara gelip kocaman kocaman evler kurmuşlardır. Şeker sandıklarından çatılma, dibi toprak, üstü yaprak kulübecikler ekseriyette ise de, sık sık kiremit damlı, yağlı boya çerçeveli. hattâ yeşil asmalı ve radyolu evlere de rastlarsınız. E, bunun burası da kendine göre bir şehirdir. Siz başka yerlere bakmeyin: Altındağ'da başka yerleri unutun! O zaman oranın yollarını da, evlerini de, belki insanlarını da seveceksiniz. Bu sonuncu kısım, biraz daha bizden uzak, biraz daha vahşi, biraz daha ışınılmaz ve yaklaşılmazdır ama, siz aldırmayın. Eğer siz ondan korkmazsanız ve o da sizin korkmadığınızdan emin olursa, size bir kuzu gibi sokulur ve hemencecik kaynaşıverir. Hepsi tıpkı bizim gibi, bize benzer insanlardır. Hepsinin, tıpkı bizimkilere benzer kederleri, sevinçleri vardır. Bizim gibi tencerelerde yemek pişirirler ve radyolarında mısırdan gelen yalellileri dinlerler. Çocuklarının beşikleri bizim gibi, ihtiyarlarının değnekleri bizim gibi, kadınlarının gerdanları, saçları ve gözleri bizim gibidir. Hele her sabah, şafakla beraber yatağından kalkıp Yenişehirdeki Bakanlığına yollanan memurları, tıpkı tıpkısına, bize benzerler. Yolları biraz uzuncadır. Bu sebeple askeri hurdalardan birer rozvelt veya Çorçil düşürmeyi cana minnet bilirler. Bunun gibi bir iki farklı arzu ve kederleri ile bizlerden az buçuk ayrılırlar ama, geri tarafları tamamı tamamına öteki insanların avnıdır.

Oralarda memur sınıfının küçük örnekleri oturur. Vaktiyle bir Robenson gibi bu dağa tırmanmış, orada gizlice kendine bir arsacık seçmiş, sonra bir gece çatı-

sını örtüp içine çoluğu çocuğuyla girivermiş olan bu adamlar, yavaş yavaş çatılarını tamamlamışlar, odalarını bağdadî ile bölmüşler ve alt kattaki taşlığı döşemişlerdir. Bu taşlık çoğu evlerde betonla sıvanmıştır ve evin ön tarafına, yeşil yeşil fidanlar bile dikilmiştir. Küçük memur, yıllardır, varını yoğunu bu eve harcar ve hiç bir zaman bitmemiş ve bitmeyecek olan ihtiyaçlarını tedarik etmeğe çalışır. Bu işin böylece sürüp gitmesinde kendisinin kabahati de yok değildir. Meselâ, bir akşam yorgun argın işinden çıkıp Yenişehirin iç tarafına doğru kaymış, (Bakalım yeni bir eve daha neler lâzımmış) düşüncesiyle o dik tepeli evlere, Apartımanlara gözünü kaptırmış, derken birinde koca bir bahçe kapısı görmüş. Demir çubuklardan oya gibi işlenmiş, bir kanadında sahibinin göbek adının, ötekinde soyadının ilk harfleri çakılı... Durur mu? Doğru eve seğirtir, geçerken bent deresinin oradaki hurdacılardan bir kaç demir çubuk, bir kutu kırmızı yağlı boya filân alır. O geceden itibaren, alt katın karanlık giriş yerinde, kan ter içinde uğraşmağa başlar. Çok çok, bir demirciyi, bir tek gündelikle çalıştırıp, Yenişehirdeki kapının bir benzerini yaptırmak işten bile değildir. Altındağlı için Yenişehir, daimî bir idealdir ve modeldir. O modele doğru, bütün ömrünce sürüklenecek, bir karikatür yaptığının farkına varmıyacak, lâkin demir markalı bahçe kapısını seyrede ede, mesud olacaktır.

Memur, mahallenin önemli bir âzasıdır. Zengin kasapların, manavların ve zavallı bekçilerin, hademelerin arasında; saygıya lâyık bir mevkii vardır. Akşam oldu mu, bütün komşular memurun yolunu gözlerler. Daha geç saatlerde gelecek olan celep Mustafendi'nin delikanlı oğlu ile kalın göğüslü gelini, karşı kapıda garson Hilmi'nin genç karısı ile kucağındaki be-

yaz kundağı, bitirilen güne ait her türlü havadislerin özünü ve doğrusunu almak için, dört gözle, Dağıtıc Süleyman efendiyi beklemektedirler. Süleyman efendi, filânca Bakanlığın Evrak Müdürlüğünde resmen (Dağıtıcı) dır. Son zamlardan bir istifadesi olmamakla beraber, mevkiine tahsis edilmiş olan ücret (80) Türk lirasıdır. Bu para, başkaları için önemsiz olabilir, Fakat gerek mahallenin ilk kurucularından olması, gerekse cıvarda oturan yegâne Devlet Memuru sıfatını haiz bulunması, ona, günde safi yirmi papel kazanan geri yandaki barakanın sahibi gezgin satıcı Rifat'ın çok üstünde bir şeref kazandırmıştır. Rifat, her daim, Süleyman efendinin karşısında ceketinin önünü kavuşturur ve onun:

— Merhaba delikanlı!

İltifatına (Allah ömürler versin beyefendi) şeklinde mukabele eder. Rifat ne kelime? Kâğıt para tomarları dış ceplerinden taşan Garson Hilmi Tangören bile, Süleyman efendinin misafir odasında bir saatçik oturmayı şereflerin en büyüğü telâkki eder.

Süleyman efendi de öyle yabana atılır insanlardan değildir hani. Doğrusunu söylemek lâzım gelirse bu sonradan görme adamların o güzelim evleri çabucacık kurup içine yerleşmelerine ve az zamanda singer dikiş makinesinden elektrik ütüsüne kadar hepsini derleyip toplamalarına içerlemekle beraber hiç sır vermez ve otoritesini, başarı ile yürütür. O, öyle, kafası kızıp da, daha dün ev kuran şu İktisadî Devlet teşekkülü memurunun karısına kürk manto almasını diline dolıyarak, ulu orta söylenecek çiğ adamlardan değildir. Başkalarının üç günde, faraza üç yüz liraya mal ettikleri kömürlükle odunluğu, kendisi üç ayda, otuz liraya çıkarır ve onlara:

— Aşkolsun Süleyman etendi. Ağabiy, bizimkinden daha güzel oidu vallahi.. dedirtir.

***

Günün haberleri, Taşhan meydanından yükselen toz bulutu gibi, ağır ağır fakat emniyetle, Altındağ'a erişir. Konu komşu, şayet ogünkü haberler mühimce ise, yemekten sonra, korka korka Süleyman efendinin sokak kapısını tıkırdatırlar. Kucaklarında kundaklar ve yedek bez bohçaları, kucaklarında pırıl pırıl taşlı küpeler, bir sürü genç kadın ve kız, arkalarında pala bıyıklı, gümüş köstekli babaları, çuha kasketli kocaları ve pembe başörtülü anneleri olduğu halde, Süleyman efendinin misafir odasını doldururlar. Kapıyı açan ev sahibinin on iki yaşındaki afacan oğlu, ilk ikram merasimini yapar: Önlerine kıvrık ayaklı, ceviz oymalı sigara iskemlelerini çeker, yeni açılmış yenice kutusunu gezdirir ve dantel saçaklı, beyaz patiska perdeleri indirir. Arkasından Süleyman efendinin kırk yaşlarında, pembe yanaklı, silik sarı gözlü, temiz basma entarili vefakâr hanımı Bayan Rüveyde söküp eder. Herkez ayağa kalkar ve büyük küçük, eğilip elini öper. Hal hatır sormadan sonra, kapı arkasında bu işlerin bitmesini bekliyen Süleyman efendi. duvardaki taş aynaya bir göz atıp, entarisinin buruşan arka kısmını düzeltir ve vakar ile odaya girer, Gürrrr... Herkes ayaktadır. O, iki tarafa kandilli büyük adam selâmları sarkıtarak, Mutlaka boş bırakılmış olan baş köşedeki yerine geçer, oturur.

Herkes, hattâ o geveze Lise talebesi Mükrimin bile, susupus olur. Mükrimin sık sık Süleyman efendinin lâfına karıştığı ve ileri geri fikirler yürüttüğü için, bu

evde pek makbûl bir misafir sayılmaz. Fakat çocuğu uğruna saçını süpürge edip genç yaşında kocalasan annesi Fatma hanım ile babası hamallar kâtıbi Hamdi efendi pek sevilen komşulardan oldukları için, Mükrimin'e tahammül gösterilir.

Hava yazdır. Perdeler, karşı kalenin yamacından esen rüzgârla kabarıp kalkallar. Odaya, ağır bir koku yayılır. Kimse aldırmaz. Çünkü bu koku, Altındağ'ın tabii kokusudur ve burunlar, çoktan buna alışmıştır.

Garson, Hilmi sözü açar :

— Efendi amca, bugün bizim kahvede bir şey işittim. Zannım, memurlara birer maaş ikramiye verilecekmiymiş neymiş...

Ev sahibi, bir ayağını altına alır, bütün oda halkını birer birer yoklayan çapak dolu, iri gözlerini tablada tüten sigarasının ucunda durdurur ve konuşmağa razı olur :

— Hükümetçe bu iş incelniyor. Pek yakında Vekiller Heyetinden... Yok tövbe estağfurullah, Bakanlar Kurulundan bir karar istihsal olunacağı memuldür.

Herkeste bir mırıltı, bir fısıltı...

Halbuki bu haber, oradakilerden yalnız Süleyman efendi ile ailesini ilgilendirir ve Garson Hilmi tarafından, sırf ev sahibine bir camile olsun diye ortaya atılmıştır. Fazla olarak aslı faslı da yoktur.

Derken Manavın hanımı, daha ba sabah, Altındağ'ın üst başında oturan, şu Keskinli bahçıvan'ın, öteygün üçüncü karıyr aldığına dair aldığı haberi ileri sürer. Rüveyde hanım birden parlamıştır :

— AAAA... Vay utanmaz papas herif vay... İkinci karısını alalı daha yıl olmadı. Delirdi mi yabanın do-

muzu ne ? Ona haddini bildirecek kimse kalmadı mı ayol ? Üstüme iyilik sağlık...

Rifat, bıyığını avuçlarıyla sıvazlayıp lâfa karışır :

— Eeeeee... hangi devirde yayıyoruz. Elbet alır. kesesine güvenen üç de alır, beş de. Demokrasi değilmi bunun adı?

Mükrimin bir şey söylemeğe cesaret edemez ama, herkesin duyabileceği bir sesle gülmeğe başlar. Zavallı Annesi bir ona, bir Süleyman efendiye bakar, telaşlanır, yerinde kıpırdanır. Süleyman efendi başını iki tarafa sallar. Bereket Bahçıvan'ın evlenmesine dair olan lâkırdı dallanma istidadı gösterir de, Mükrimin'i düşünen olmaz.

— Ne demek, der Garson Hilmi efendi, şimdiki zamanda iki karı almak bile yasak... Bunca senedir daha öğrenmedik mi yahu? Yasak diyoruz işte. Kanunlar, kitaplar var. Bunun burasına kanun işlemiyor mu?

Mükrimin patlar :

— İşlemiyor...

Bu sefer babası hiddetle oğluna doğru yekinir :

— Sus ulan, sen kimsin ki burada konuşacak ? Evde ne tenbih ettim sana ?

Celep Mustafendi ağırbaşlı adamdır :

— Bu havadiste bir yanlışlık olacak. Sakın evvelkini boşamış filân olmasın ? Değil mi ya ?.. Evlenmek de, boşanmak da helâl...

Karısı durmaz :

— Yanlışlığı, manlışlığı yok efendi, birinci karısı Keskinde üç çocuğuyla oturuyor. Geçen sene buraya geldiler de bir kaç hafta oturdular bile, Hem ne hacet? İkincisi alt yanımızdaki sarı badanalı evde, Muharrem dayının kiracısı... Bunu dünya âlem biliyor. Herif tepedeki eve hiç birini temelli olarak oturtmazdı. Sözüm

yabana, o haline bakmadan, yabancı karılar da getirirmiş, eli değdikçe..

Herkesin gözü Celebe kaydı. Adamcağızın rengi biraz solmuştu. Eakat ses çıkarmadı. Karısı kendinden biraz genççe olduğundan ona karşı pek lâf etmek mutadı değildi.

Lâkin ev sahibi hanım kendini tutamadı:

— Vay lânet olasıca bunak herif vay, utanmaz arlanmaz, köpoğlu köpek.. Haline bakmadan ha?

Bu kadın, kosasının tersine olarak, aklına geleni, hemen böylece pattadak ortaya atan takımdandı. Bunda, kocasının nüfuz ve itibarı da hayli rol oynamıyor değildi. Halbuki Süleyman efendi kaç defa onu önüne oturtmuş, nasihatlar etmiş, diller dökmüştü:

— Sen buranın en ileri gelen hanımı sayılırsın. Kendini biraz ağır sat. Hanımefendi ol. Bak, Yenişehir'de biz tanrının günü görüyoruz. Dairelere, Müdür beylerin yanına filan da geliyorlar... Öyle put gibi, boyalı sıvalı, süslü püslü ama, kendilerini dirhemle satıyorlar... Ya, benim bir tanecik hanımım. Sen de öyle olmaya çalış

Ne mümkün? Hele iki, üç karı alanlara düşman mı düşman. Yine açtı ağzını, yumdu gözünü:

— Çidi gözü doymaz tekeler, arsız musibetler... Hoş, onların kabahati de pek yok ya... Allah cancağızını alsın o para düşkünü kaltaklarını... Bir yerde bir kaç yeşil kâğıt gördüler mi, kenef de olsa oraya giriyorlar. Sinemalar, bahçeler, çiftlikler, pavyonlar... Bu hastalık Yenişehirden akıyor bu taraflara.. Biliyorum. Biliyorum ama, nideyim ki, elimden bir şey gelmiyor.

Garsonun hanımı:

— Pek doğru hemşire, diye söze karıştı, hep oranın başı altından çıkıyor. Amma velâkin boş. İşler akıp gidiyor.

— Hadi canım, diye Mükrimin ortaya atıldı, Yenişehir'de kanunun en iyisi tatbik ediliyor. Hiç orada iki karı alan adam görülmüş müdür, işitilmiş midir? Siz de her kabahati hep onların üzerine atarsınız.

— Sen sus terbiyesiz, diye babası haykırdı, sen ne bilirsin?

— Ben sizin kadar bilmem, bilmem ama, bizim mektep oraya yakın.. Herşeyi, herkesten evvel haber alıyoruz.

— Bok haber alıyorsun, hâşâ huzurdan, sen kitabını oku da yeter, sınıfı geçmene bak. Ne anlarsın öteberiden...

Mükrimin sırıtarak, biraz da bozularak, başını önüne eğdi.

Havadisi veren hanım izahat vermek istiyordu. Ortalığı sessiz bulunca hafif perdeden başladı:

— Tepedeki evi yeni baştan döşemiş, dayamış. Ee büyük imamı getirmiş. nikâhlar, şerbetler... Öyle bir düğün dernek ki, komşuları anlata anlata bitiremiyorlar...

Süleyman efendinin karısı yine patladı:

— Başı altında kalsın, artanı cenazesine sarfolsun, koca köpeğin...

Garson Hilmi, iki elleri dizinde, şöyle bir yarım sağ yaparak, etrafı azametli azametli süzen Süleyman efendiye döndü:

— Siz ne buyurursunuz efendi amca?

Süleyman efendi, gözleri oradakilerin yüzlerinden hiç ayrılmadığı halde, sanki bir uykunun derinliklerinden sıyrılıyormuş gibi:

— Ha, ne dedin? Ben mi?...

Diye bir şaşaladı. Ama kendini çabuk toparladı. Demindenberi susması sebebinin hâdiseyi ilmî bir şe-

kilde ineelemek maksadına matuf olduğu zannını etrafta uyandırmak için, ciddî bir tavır aldı. Diliyle avurtlarını karıştırdı ve avucunu ağzına kapıyarak gözlerini yere dikti. Bir müddet sustuktan ve herkesi merak içinde birkaç dakika beklettikten sonra:

— Bahçıvanın evlenmesi meselesi pek o kadar önemli bir iş değildir. Maamafih bu husus, Bakanlar kurulunca yakında müzakere edilecektir, dedi.

Gözler, yerinde fıkırdamağa başlıyan Mükrimin'e çevrilmişti ki, oda kapısı şarkkadak açıldı ve elinde kırmızı pekmez şerbeti bardaklariyle dolu, oya kenarlı bir örtü ile örtülü, parlak bir tepsi taşıyan evlâtlık kız içeri girdir.

Celep Mustafendi, elindeki bardaktan yudum yudum şerbeti içerken yakında çıkacak olan kararı düşünüyor, buna şu veya bu hayalî şekli vermiye çalışıyordu. Süleyman efendi, bir yanlışlık yapıp yapmadığını enine boyuna kuruyor, fakat etrafta bu yanlışlığı anlıyacak kimse olmamasından ötürü yüreği feraha kavuşuyordu.

Kadınlar, Rüveyde hanım dahil, yüreklerinin derin bir verine gizlenen (üç karılı bahçıvan)la meşguller...

Ve kapının arkasında dikilen halayık, kimlerin bardağında artık şerbet kalabileceğini hesaplıyor.

Hey gidi Altındağ... Hey gidi Altındağlılar, oranın kahraman hemşerileri, kahraman kadınları, mert delikanlıları, yaramaz çocukları...

Hey gidi mesut yurddaşlar, gönlü ferah hemşeriler, düşünceli anneler, tasasız mektepliler...

Hey gidi dostlar, arkadaşlar, sevgililer...

Hey gidiler... Hey..

Asansör

Uzun kuru yüzlü delikanlı dirseklerini gövdesine daha şıkı yapıştırdı ve başını çevirmeden:

«Osman, biraz ileri git!»

Dedi. Osman karnının etlerini yumruk gibi kullanarak, yan yan, kaydı. Arkadaşına epeyce yer açtığını zannediyordu. Fakat gözlerini ona çevirince kazanılan şeyin bir çuvaldız boyu bile olmadığını çabucak anladı: Arkadaşı, alnının ve diz kapaklarının dört parmak ilerisinden hışıldıyarak yukarı doğru kayan duvara sürünmemek için dişlerini sıkıyor ve arkaya doğru abanıyordu. Oradakilerden birinin ufak bir hareketi, bir dirsek oynaması; bir titreme; bellerden birine girenbir kulunç ve göğüslerden birine saplanan bir sancı; arkadaşının yüzünü çabucak duvara yapıştırabilir ve bu yüz, bileyi taşına tutulmuş bir bıçak ağzı gibi, anında, kafatası kemiklerinden sıyrılabilirdi. Ama yapacak bir şey yoktu. Yukarıda asansöre istif edildikleri zaman kenarlarda değil, ortalarda bir yer kapmak gerekti.

Muharrem bu işi bugüne kadar hiç ihmal etmemişti. Fakat bugün kahvaltısını üç dakika geç bitirmişti. Deliğin başına geldiği zaman ortalık yerlerin tamamen tutulmuş olduğunu gördü. Çaresiz kenarda durmak lâzımdı. Aksi gibi işkembeliyi de üçüncü takıma vermişlerdi.

Koskocaman karnı ve fırın ağzından çıkıyormuş gibi kızgın nefesiyle bu adam, girdiği takımın amelelerini ürkütürdü. Asansöre, şişman, zayıf demeden

daima on altı kişi bindirirlerdi. Sonra yolda insanın ensesine veya suratına durmadan vuran ve vurduğu yeri kızartan leş kokulu bir nefes de çekilmiyordu. Muharrem ümitsiz bir bakışla ona baktı ve mırıldandı:

"İşkembeli, biraz karnını içeri alamazmısın?„

"Alamam yavrum, alamam! Biraz sabırlı ol, şimdi varıyoruz!»

Fakat varmıyorlardı. Muharrem göz kapaklarına sürünerek uzun, beyaz çizgiler halinde yukarı doğru fırlayan duvara bakıyordu: Bu çizgiler birbiri ardı sıra birer kuyu ipi gibi eğrilip büğrülerek uzanıyorlardı. Derinden derine vın, vın öten motörün sesi, ayaklarının altındaki dibi boş döşemeyi hafif hafif sallıyor ve tepelerindeki sarı ışıklı ampul tirtir titreyordu. Kendini biraz daha emniyette görmek için birbiri içine geçirmeğe çalıştığı âzasından bazıları, şimdi kendiliklerinden küçülmeğe başlamışlar ve böğrüne doğru toplanmışlardı. Kaburgaları birer kasnak tahtası gibi gerilip gerilip fırlıyor; bel kemiğinin ortasına çarptıktan sonra yerinde duruyor.. Bir saniye geçmeden tekrar kıvrılıyor, bükülüyor ve çatırdayordu. Muharrem düşünüyordu:

Asansörle iş yerine yolculuk dört, beş dakika bir şeydir. İnsanın talihi yardım eder, yahut aklı başında olur da ortalarda yer kaparsa; bu beş dakika, bir rüya gibi geçer. Kayışın tatlı ninnisi, gür gür gür gür... Kafa kemiğine takılır; gözlerini kaparsın, sıcak bir rüzgâr suratını sıvazlar; gel keyfim gel!.. Bir de bakarsın ki telli lâmbalar dışarıda parlayıp duruyor. Arabalar gır gır gidip geliyor. Arkadaşlar iki kol olur, yürürsünüz.. Yolun tavanı gittikce alçalır ve hava, sözüm ona, gittikçe ısınır. Mintanları çözersiniz. Bilirsiniz ki on adım ötede hava deliği vardır ve yer yüzünün rüz-

gârı, orada, olduğu gibi aşağı iner... Bu deliğin başında bir lâhza durup ciğer şişirmek hakkınızdır. Çünkü öteki deliğe kadar artık nefes alacak yer yoktur. İşbaşı bağırır:

«Yeter! Yürüyün!»

Ayaklarınız kendiliğinden yolunu bulur. Raylara, kömür yığınlarına, civata, somun istiflerine takılmadan yürür, gidersiniz.

Gece postasındaki arkadaşlar, ceketleri omuzlarında, yüzleri ıslak kömür tozile sıvanmış, şarkı söyliyerek yanınızdan geçerler..

«Merhaba Ömer oğlu, ne var ne yok yukarıda?»

«Hiç be hemşerim, bildiğin gibi işte!..»

«Eyvallah!»

«Uğur ola!»

Gözleri daima yarı kapalı duran ve kafasını iki yana sallayarak yürüyen Durmuş Ali yine en geridedir. Sabahcılara iş hakkında sorğu, sual olmadan haberler veren odur:

«Arkadaşlar, dişlerinizi bileyin! Bileklerinizi sıkılayın! Bir ocağa çattık ki allâhallah kömür değil demir! Ne kazma dinler, ne kürek! Allah yardımcınız olsun!„

Kömürden, demirden kim korkar ki? Biz onların nicelerini görmüşüz. Ha deyince yumruk gibi parçalar, birbirine kenet olmuş sanırsınız. Ayrılmaz da ayrılmaz. Kopmaz da kopmaz.. Lâkin bize dayanır mı? Kazma tavana takılır; tepeden toz kömür dökülür.. Çenenden çeşme gibi ter akar.. Avucuna kazmanın sapı kaynamış, gitmiştir. Nefesini kesip bir ver ettin mi, güldür güldür iner. Artık gerisi kolaydır: Tıkır tıkır dökülür. Ayaklarının dibinde yuvarlanır dururlar. Lâkin işin en can sıkan tarafı da budur hani.. Bir temizlersin, ayaklarım sağlam yerde dursun dersin; beş da-

kika geçmez, yine dolar. Yanındaki arkadaş küfür eder durur. Neye kızdığını bilmezsin. Yahut bilirsin de bilmemezlikten gelirsin.

"İnsan ayağını sağlam basamazsa hiç bir iş olmaz!, diye bir lâf atarsın ortaya..

O da dünkü gibi, dün onun yerinde çalışan delikanlı gibi, kazmayı böğrüne dayar; avuçlarına tükürürken yan gözle sana bakar; oda senden şüphe eder. Ona da bıyık altından güler, emniyet vermeğe çalışırsın:

«Ha emmi oğlu? değil mi öyle?»

Fakat ilk adım daima yarım kalır. Seni beğenmez. Konuşmağa bile yanaşmaz:

«Öyle, öyle»

Der, kafasını çevirir, işine bakar...

Hiç bir gün, ne sabah postasında, ne akşam postasında, bir kere bile ayni arkadaşla yan yana düşemezsiniz. Kırcalı Ali kim bilir hangi taraftadır? Yolsuzların Hasan; Hacı Memiş oğlu Murat.. Ne bileyim, ötekiler, akraba, hemşeri.. Asansörde sırt sırta durduğun Kel Mustafa bile ortada yoktur.

Yerin yedi kat dibinde, köstebekler gfbi dört yana dağılıvermişlerdir..İşte şurada limon kadar kafası; kulaklarına kadar çiçek bozuğu suratı ve koyun gibi kıllı ensesile, kimbilir hangi asansörün kenarına yapışarak buraya inmiş; benim yamacımda tünemiştir. Ayakta durur; kazması havada uçar; hık hık diye nefes alır; boyuna yere balgam tükürür ve ifade veriyormuş gibi soluk kesmeden, durmadan küfür eder...

Masal dinlemek istersen, onun kilidini açmak kolaydır:

«Hey anam hey, diye bağırırsın, herkes çoluğunun, çocuğunun dizi dibinde, tarlasında, bağ bahçesinde

keyif çatar.. Sen yeni gelin karıyı ocağın başına eker, buralara gelirsin! Dibine teptiğimin dünyası !..»

İşte bu! Artık kolanları gevşemiştir. Semeri devirir; kazmayı kenara dayar, seni boru ağzına davet eder.

«Ben bilirim yapacağımı..» der.

«Hele bir hava durulsun! Gidi kahpenin yumurtladığı deyyus gidi.. Parasına güvenip elin ırz namusuna bakmayı kabadayılık sanıyor.. Allah da vereceği adamı bilir ya. Doğrusu akıl ermez işine, bas tekmeyi leşine! Herif altmış dönüm pirinç eker; dağ taş çeltik kesilir! yan gelir oturur. Gözü senin damda, onun damda, benim damda dolanır. Bizde de aptallık yok mu? var.. Olmaz olur mu? Dediler sana; sen bu kızı alıyorsun amma, başına bir iş açmıyasın.. Hacı zâde Veledinin üstünde gözü vardır derler. İki senedir köyde lâfı edilir, durur! Düşündüm, taşındım. İmam da benden yana çıktı.

«Olur mu evladım, dedi, evli barklı çoluk çocuk sahibi adam! Sen lâfa bakma, Hacı zadenin düşmanı çok tur. Kimde ki, para var; herkesin gözü ondadır. Çekemezler. Bizim köylü takımını bilmez misin? Hem farzet kıza tutkun.. İlle ve lâkin kız bakalım ona yüz verir mi? Bir şey gören, bilen var mı? Şükürler olsun, bak köyümüz nahiye oldu. Herkes işinde, gücünde, kim kime yan bakabilir? Sen aldırma kimseye!»

Kör şeytana da bak ki, bizim işler güngünden kötüleşir... Afyonu yağmur alır, çeltiği çamur. Üç okka gazın yanına yarım batman tuz katamazsın. Elin kızını alıp ahırda yatamazsın. bunlar o hoca olacak keratanın lâfları... Baba yadigârı tarlayı satamazsın! ..»

İşbaşı bağırır:

Yetmedi mi yârenlik? Hadi bakalım kazmalara!..»

*
* *

İş başında da susturamazsın gayri.. İkide bir şimşek gibi çakan göz bebeklerini sana çevirerek anlatır:

«Tarlayı da okuttuk, hayvanları da. Gidip kasabada, şurada, burada çalışayım dedim. Karı köyde kaldı. Haftada bir iki defa köye geliyor, bir gece kalıp gidiyordum. Lâkin bir iş tuttum sanma.. Hangi kapıya baş vurdu isem (aah) dediler.. Aah! aah! İş yok.

Utancımdan köye varamaz oldum. Bereket hava yazlıktı. Dükkân kepenklerinin dibinde sabahlıyordum. Lâkin sen şu Adıyaman kazasının bekçilerini görüyormusun? İnsaf merhamet heriflerin semtine uğramamış, yürümüş geçmiş! Üst baş yok; süründürürler adamı yollarda... Güç belâ köye kapağı attım. Baktım ki bizim avrat orada yok. Allah, Allah!.. Ülen nerede bu kadın? Kayın peder zaten kötürüm yatalak.. Ana dersen ondan beter.. Koştum imam olacak soyhaya! Sakalı fışkılı namert herif, demez mi aç karı evde durmaz diye? Gebereceğim!.. Mümkünü yok gebereceğim!... Sabahlara kadar Hoca zadenin konağını dön bakalım dön!.. Üç göz odanın üçü de şavklı! Perdeler sonuna kadar inik! Kuş uçmaz, gölge oynamaz, ses çıkmaz.. Bir hafta. on gün elin sadakasile yaşadık. Giren çıkandan sorduk; anlaşıldı ki bizim Hoca zadenin damında değil! Pekâlâ nerede? Nerede öyle ise? Nerede? Nerede?»

«Sonra buralara düştün ha?»

O halâ kafasını şiddetle iki tarafa sallıyarak «Nerede.. Nerede.. Nerede..» diyip duruyordu. Baktım ki olmayacak, çocuk celallanmış, kendi haline bıraktım.

***

Lâkin şunun şurasında da, bir gün için olsun, tanıdık bir adamla yanyana gelemezsin. Her gün değişirler, her gün!..

***

Ve asansör, yukarı doğru fırlayan uzun, beyaz çizgilerin ucunda, derinden derine vın.. vın.. vın.. inleyen motörün ninnisi ile sarsılarak, yerin yedi kat dibine kayar. Lâhzada sarı ışıklı ampulleria uzayıp gittiği; kara derili, çıplak adamların karınca gibi kaynaştığı yere varırsın!.

Kalfa Ana

Bütün kasaba halkı, eğer soran olsa, bu kadının bir çok erkeklerden daha babayiğit olduğunu söylemekte tereddüt etmezdi. Etrafı çepeçevre fındık altınlariyle ve mavi boncuklarla süslü kızıl fesinin altında kocaman kulaklı, geniş alınlı ve iri iri siyah gözlü bir kafası vardı ki, bu tarafların dağlarını bir zamanlar haraca kesmiş olan (Deli Murad) ın kafasından daha gösterişliydi. Deli Murad'ın kafası deyip geçmeyin; o kafayı jandarma gediklisi Ali Osman çavuş dikili doruk boğazında, bir gece yarısı sahibinin göğdesinden kesip almış, getirip Hükûmet konağının önünde bir sırığa dikmişti de, cümle âlem, korkudan titriyerek, üç gün, üç gece seyretmişti. E, bu kadının her hali de Deli Murad'ın haline benzerdi hani.. Fırsat elverse dağa çıkacak; kocasının ölümünden sonra ekmeği kesilen bir sürü çocuğun nafakasını martin kuvvetile kazanacaktı. Lâkin zaman müsaade etmedi; Jandarma çoğaldı; dağların havası koklanmaz oldu. Bu kadın da evinin ekmeğini namusu dairesinde elde etmenin yolunu tuttu.

Adına (Zingallı kalfa hanım) derlerdi. Biz yetiştiğimiz zamanda en küçüğü yedi, en büyüğü de on altı yaşında, beş çocuğu vardı. Hepsi de oğlandı. Arada bir iki de kız olmuşsa da bu kadın kız evlâdı sevmezmiş, talii yardım mı etmiş, ne olmuş, hepsi birer ikişer aylıkken, hakkın rahmetine kavuşmuş. Kocası için çok iyi söylerlerdi. Halim, kuzu gibi,

ensesine vur, lokmayı ağzından al, bir adammış. Ufak tefek gövdesi, yere doğru sarkık, sarı bıyıkları, limon kadar kafası varmış. Nasıl olmuşsa bu dağ gibi kadını almış, kimse bilmezmiş. Neyse, bu adamcağız günün birinde bir kazaya kurban gitmiş. Ellehem, galiba azgın atlı bir araba çiğnemiş. Kalmış mı (Zingallı kalfa hanım) zınk diye ortada. Öteye salmış, beriye salmış, evde ne varsa pazara döküp satmış, bir ara harmanlarda çalışmış; lâkin beş boğaz çocukla en aşağı üç boğaz kendisini bir türlü doyuramamış. Yardım mardımla olur iş değil. Konu komşu çare düşünür görünerek, hakikatte meraktan çatlıyarak, beklerlermiş, kalfa hanım ne yapacak diye. Oğlanlar gün günden büyür, dertleri çoğalır, mektep, kitap isterler, don, gömlek isterler, kolay mı? Kahraman ana sağa koşar, sola koşar, akşamları geç vakit kapısının gıcırtısını işiten pencereye abanır : Nasıl geliyor diye. O, sırtında koca bir zembil, bazı bir küçük çuval, harar, çıkın: Ter geniş, tombul yanaklarından mermer gerdanına sıza sıza, eşiğe çökmüş, ilk kocaman nefeslerini almakla meşgul. Oğlanlardan biri koşar, anasının kızarık burnundan evvel getirdiği yüke bakar, sırtlayıp içeri alır; derken öteki yetişir, lâhzada haber alan diğerlerinin yardımile kahraman ana içeri çekilir. Karın doyurmak için yarım saat filân bir moladan sonra o günkü havadislerin derecesine göre, uzun veya kısa, dayak fasılları başlar. Çığlıklar, nağralar ... Kalfa hanım, kocaman avuçlarile bir indirdi mi, allah yarattı demez; pestilini çıkarır. Çocukların terbiyesini ihmal etmez. Üstleri başları her gün biraz daha düzelir, yemenilerinin altı delinmeden bir yenisi alınır. Büyük oğlana, artık vakti gelmiştir, beyaz tarablus kuşak, saten don, ipek çizgili mintan yaptırır. Kimisi haylaz çıkar, okumaz

kimisi ilk mektebi birincilikle bitirip, anasının iltima sile, Vilâyet san'at okuluna yazdırılır. Onun arkasından gelen allâme, anasının kendisini İstanbul'da okutacağını sağda solda anlatır. Herkes parmak ısırır. (Zingallı kalfa hanım) bu, yapar mı yapar. E... Herkes hatırını da sayar hani. Onun çalışkanlığı, çocuklarına fedakârlığı ta vilâyetlere kadar sürer, gider. Vali görmek ister, defterdar merak eder... Kalfa bir gün gitti mi, on gün görünmez. Fakat evin nafakası evvelden hazırlanıp büyük oğlunun eline emanet edilmiştir. O, sabunu yarı fiatına okutsa da, bulguru ziyan etse de kalanı çocukları bol bol doyurur.

Kalfa hanımın Vilâyetteki işi uzadıkça içi bozuklar bir takım lâflar çıkarmaktan da utanmazlar. Türlü dedikodular ederler. Lâkin kasabasının ileri gelenleri, müftüsü, belediye Reisi, şusu busu, bilirler ki, bu kahraman kadın, evlâtlarının nafakasını tedarik etme yolundadır. Ya civar kazalara geçip pazar yerlerinde dokuma bez satıyordur, ya da pirinç'te iyi bir gündelikle çapaya yazılmıştır. Nerdeyse dönüp gelecektir. Hakikaten de öyle olur: Günlerden bir gün, Kalfa hanım, bir araba dolusu yükle, evinin önünde biter. Oğlanlar derhal çalışmaya başlar, yiğit ana el üstünde içeri taşınır. Çuvallar, çıkınlar kapının arkasına istif edilir. Büyük oğlan kalfanın kat kat mintanlarının, çepkenlerinin, dokuma gömleklerinin katlarını kaldıra kaldıra, elini anasının derisine doğru uzatır. Orada, her biri bir testi büyüklüğünde, terden sırsıklam olmuş memelerin tam ortalık çukurunda, sucuk gibi bir meşin cüzdan vardır. Onu çıkarır, yağlı fitilini açar, paradan patlıyncak gibi şişmiş gözlerin birinden bir ıslak beşlik çıkarıp arabacıya verir. Kapı kapanır.

Ne demeli? Bu kadın cennetlik değil de nedir? Siz

o ağzı kara komşulara bakmayın, onlar kıskançlıklarından ne edeceklerini bilmezler de, türlü rivayet çıkarırlar. Her birinin zebellâ gibi kocası, oğlu, babası olduğu halde, sofralarında bulgur aşından başka birşey görünmez de, kalfa hanımın sofrası hoşafsız kalkmaz ortadan...

Büyük oğlana kasaba ileri gelenlerinin bile parmaklarını ağızlarında bırakan bir düğün edilip rahmetli Feyzi ağanın körpe kızı alındıktan sonra, işler büsbütün ilerler. Kalfa ana yan gelip köşe kadılığı yapacak yaşta olmasına bakmıyarak habire seyahatlere çıkar, vilâyet yollarını aşındırır. Sürter, koşar, ikinci oğlan için kız aramağa başlar. Üçüncüsü iki yıldır İstanbul mekteplerinde okumaktadır. Evde halıdan geçilmez, kışa küp küp pekmezler, turşularla girilir. Arka bahçede bir iki kuzu beslenir ve erişte torbaları ahırı baştan başa çeviren rafları doldurup taşırır. Hey gidi koca kalfa hanım... Acap senin gibisi bir daha yetişir mi?

Yetişmez, yetişmez ama elin ağzı da durmaz; hattâ hareketê bile geçilir.

Kasabada sanki başka iş yokmuş gibi, kalbur üstüne gelir ne kadar fesat, külhanbeyi, fiskoscu adam varsa hepsi bir araya geldiler ve kalfa hanımın Vilâyet merkezinde ne işler gördüğünü gözlemeğe karar verdiler. Arası çok sürmedi, kalfa gene bir yolculuk hazırlığına başladı. Tertibat aldılar, arkasına takılıp gidecek olanlar, vilâyette bunlara katılacak olanlar falan filân alesta, hazır oldular.

Öylesineki, kahraman, koca şehrin dış çizgisini daha aşmadan, etrafın toz dumanı içinde, eşek, at sürüleri arasında bir takım beli bükük adamlar, kıpırdamağa başladı. Kalfa ana iri gözlerini iki yana devire de-

vire yürüyordu. Geçtiği sokakların çoğunu, vilâyetin halis muhlis yerlisi olan takipçilerden bile ilk defa görenler vardı. Gitti, gitti. Saçakları sokağa doğru sarkmış, sundurmaları kalın direklerle tutturulmuş, kapıları demir tokmaklı evlerin aralarından geçti. Buraları öyle tenhalıktı ki, takipçiler, onun bir köşe başında kaybolacağı saniyeye kadar, bir evvelki köşe başını bırakmıyorlardı. Bir de baktılar, kalfa viran bir evin önünde durakhyor. Akşam karanlığı da basmak üzere... Kadın, o tenhalığa rağmen, iki tarafa kafasını devirdi, kolaçan etti. Sonra alışık tilki tavrile kapının ipini çekip girdi, acele kapadı. Berikiler hemen oraya biriktiler, Fiskos...

«Canım, dedi birisi, ben burayı biliyorum. Kırk yıllık Ayşe ninenin evidir. Gizli tutarlar emme bizim kulağımız deliktir yeğen .. Hadi dalın içeri.»

Tek tek kapıdan süzüldüler, önlerine çıkan, karanlık, dik basamakları su gibi sallanan merdiveni tırmandılar. Önü kafesli bir divanhane, bir tarafta sıradan üç dört oda kapısı... Tıss... Ses yok. Derken odalardan biri açıldı. Kaşlarına birer kalem rastık çekmiş, kalçalı malçalı, gençten bir gelin çıktı. Kalabalığı görünce :

«Abovvv... dedi, taburla mı geldiniz ?»

Ötekiler parmaklarile (susss) işareti verdiler. İçlerinden biri, ah o kör olası fesat kanbur Veli, kadının dibine sokuldu :

«Bize diyiver, şirin Bacı, dedi, kalfa hanımın odası nire ?» Kadın şaşalar gibi oldu, başını iki tarafa salladı, sonra söylendi :

«Bakındı hamam anasına, artık sürü ile getirmeğe başladı. Allah için dayanıklıdır da.., Neme gerek. Nah şura, şu orta oda..»

Hepsi pısır, pısır gösterilen odanın kapısına yaklaştılar. İçeriden kısık sesler geliyordu; daha evvel karar vermedikleri için ne yapacaklarını pek bilmiyorlardı. Ama bir iki saniye geçmeden, kalfa ananın, o herkesin kulağında izi olan yiğit sesi duyuldu:

«Ulan, nideceksen et, şimdi belini kıracağım. Çabuk ol, işim var...»

KÜLTÜR KİTABEVİ

Ankara Caddesi. Cağaloğlu yokuşu No. 44
İSTANBUL

İlhan Tarus'un Basılmış Eserleri

Doktor Monro'nun Mektubu	(Hikâyeler)
Ceza Hâkimi	(Piyes)
Bir Gemi	(Piyes)
Tarus'un Hikâyeleri	(Hikâyeler)

Basılacak olanlar :

Tarus'un Piyesleri	(3 Piyes)
Bir Milletin Anası	(Piyes)
Tarus'un Hikâyeleri — İkinci kitap —	(Hikâyeler)

FİATI : 125 Krş.